

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA INFORMACIJSKE I KOMUNIKACIJSKE ZNANOSTI
KATEDRA ZA MUZEOLOGIJU

Tea Matijević

**DOKUMENTACIJSKA FOTOGRAFIJA U
MUZEJU GRADA ZAGREBA**

Diplomski rad

Mentor: Dr. sc. Goran Zlodi, doc.

Zagreb, 2018.

SADRŽAJ

UVOD.....	1
FOTOGRAFIJA	3
Fizionotrans – preteča fotografije.....	3
Povijesni razvoj.....	4
Društvo	4
Zagrebačka fotografija u doba Habsburgovaca.....	5
Fotografski procesi.....	7
Identifikacija fotografskih procesa	8
„Pepeljuga na tržištu“	8
Fotografija kao sredstvo umjetničkog izražavanja	9
Dostupnost i vidljivost fotografije široj javnosti.....	10
Ideja o Muzeju fotografije 1986.	10
Fotografija kao dokument	10
Bogatstvo vizualnih informacija	12
Fotografija kao muzejski predmet ili kao muzejska dokumentacija.....	12
MUZEOLOGIJA	13
Muzealnost predmeta.....	13
Fotografija kao muzejski predmet.....	14
Fotografija i zaštita kulturne baštine	15
Čuvanje, zaštita i restauriranje fotografija.....	18
Važne izložbe domaće povijesti fotografije	19
DOKUMENTACIJA	21
Zašto dokumentirati?.....	21
Dokumentiranje vizualne građe u digitalnom obliku	22
Pravilnik o sadržaju i načinu vođenja muzejske dokumentacije o muzejskoj građi	23
Sustav dokumentiranja.....	23
Dokumentiranje muzejskih predmeta kao sadržaja vizualne dokumentacije.....	23
Stvaranje dokumentacije	24
Uporaba dokumentacije.....	26
Arhiviranje ili čuvanje dokumentacije.....	27
Dokumentacija u službi zaštite muzejskih predmeta.....	27
Digitalizacija i mrežna dostupnost fotografskih zbirki.....	28
SUSTAVI PRETRAŽIVANJA	30

M++.....	30
S++	30
K++	31
Modulor++	31
MUZEJ GRADA ZAGREBA	36
Muzej	38
Povijest Muzeja grada Zagreba	39
Knjižnica Muzeja grada Zagreba	41
Fotografija u službi Muzeja grada Zagreba	41
Muzejske zbirke.....	42
Dokumentacija Muzeja grada Zagreba u utemeljiteljskoj fazi od 1907. do 1926. godine	45
Odjel dokumentacije Muzeja grada Zagreba	47
Sekundarna dokumentacija – Fototeka Muzeja grada Zagreba	48
MGZ na simpoziju Fotografska baština u muzejima	50
Dokumentacijska fotografija u Muzeju grada Zagreba	51
Slučaj sekundarne dokumentacije koja ima ulogu primarne u Muzeju grada Zagreba?	54
FOTOGRAFI (MUZEJA) GRADA ZAGREBA.....	55
ZAKLJUČAK.....	60
LITERATURA.....	61
Internetski izvori	63
POPIS SLIKA I TABLICA	65
Popis slika.....	65
Popis tablica	65
Sažetak.....	66
Summary	66

UVOD

Upisom na diplomski studij Muzeologija i upravljanje baštinom znala sam da će mi tema diplomskog rada biti povezana sa fotografijom. U Muzeju suvremene umjetnosti u organizaciji Muzejskog dokumentacijskog centra održan je 25. i 26. listopada 2017. dvodnevni simpozij „Fotografska baština u muzejima“. Na simpoziju su sudjelovali i izlagali brojni muzealci, istraživači povijesti fotografije, autori fotografija, vizualni antropolozi. Kako su i na stranicama MDC-a istaknuli cilj simpozija bio je „bolja valorizacija muzejske fotografske baštine, poticanje njenog sustavnog dokumentiranja i istraživanja strategija digitalizacije fotografske baštine u hrvatskim muzejima“ s naglaskom na uspostavi bolje suradnje „među srodnim baštinskim institucijama s namjerom da se prepoznaju bolje prakse i javnosti što uspješnije prezentira vrijednost fotografske baštine“¹. Upravo na tom simpoziju shvatila sam o čemu točno želim pisati, a odrađivanjem studentske prakse u Muzeju grada Zagreba nastala je tema mog rada – Dokumentacijska fotografija u Muzeju grada Zagreba.

Fotografija je od svoje pojave pokazala nove vizualne mogućnosti predstavljanja umjetnosti, a velik utjecaj u kulturi ima i danas. Fotografija je iznimno važan medij, a to pokazuje i njen povijesni razvoj kojega ću prikazati u prvom dijelu ovoga rada. U Hrvatskoj je registrirano preko 200 muzeja, a njih šezdesetak čuvaju hrvatsku fotografsku baštinu koja broji oko milijun fotografija. Među tim muzejima je i Muzej grada Zagreba sa inventiranom građom fotografija od oko 20 000 komada. Time će u ovom radu istaknuta biti zagrebačka fotografija od doba Habsburgovaca do danas, te kako ju sačuvati. Budući da se fotografija ističe ne samo umjetničkim izražavanjem, već ima dokumentarnu vrijednost u radu ću prikazati općenito što je dokumentacija, zašto dokumentirati, te kako se stvara dokumentacija, ali i pomoću kojih sustava se dokumentirana građa pretražuje.

U drugom dijelu rada prikazat ću povijesni razvoj Muzeja grada Zagreba od 1907. godine kada je i osnovan. Nadalje, prikazane će biti dvije značajne zbirke fotografija u Muzeju: Zbirka fotografija, fotografskog pribora i razglednica, te Zbirka zagrebačkih fotoreportera. Važan za istaknuti je i Odjel dokumentacije, budući da dokumentiranje u muzeju funkcionira od njegova utemeljenja.

¹ Muzejski dokumentacijski centar <http://www.mdc.hr/hr/kalendar/pregled-mjeseca/simpozij-fotografiska-bastina-u-muzejima-%5Bfbum%5D-poziv-na-sudjelovanje,98737.html?date=25-10-2017#.W1CWqcJ9isw> (28. prosinca 2017.)

Na kraju su istaknuti važni zagrebački fotografi poput Vladimira Guteša, Šime Radovčića i Marije Braut koji su fotografirajući Zagreb kroz desetljeća dokumentirali njegov razvoj, te ustupili dokumente vremena u obliku fotografija – Muzeju grada Zagreba.

FOTOGRAFIJA

Autorica Susan Sonntag u djelu „O fotografiji“ napisala je kako „fotografije stvarno jesu uhvaćeno iskustvo, a fotokamera je savršen produžetak svijesti u njenom skupljačkom raspoloženju. Fotografirati znači prisvojiti fotografiranu stvar. To znači staviti se u određeni odnos prema svijetu koji nam daje osjećaj znanja i, stoga, moći“². Također, dodala je i kako je skupljanje fotografija jednako skupljanju svijeta³. Ipak, ako želimo definiciju što je to fotografija, ona glasi da je fotografija (foto- + -grafija) „postupak dobivanja trajne slike objekta djelovanjem elektromagnetskoga zračenja (najčešće svjetlosti, tj. vidljivog dijela spektra) na fotoosjetljivu podlogu; također i pojedinačna slika dobivena tim postupkom“⁴.

Fizionotrans – preteča fotografije

Pronalazak načina sa kojim bi se mogla silueta osobe vjerno i brzo predstaviti nije bila moguća do razvoja industrije većih razmjera. Tako je u Francuskoj u razdoblju između 1786. i 1830. nastala popularna nova tehnika prikazivanja silueta nazvana – fizionotrasija. Osmislio ju je i pronašao Gilles-Louis Chrétien koji je imao graverski obrt. Budući da je posla bilo puno, a vrijeme utrošeno na jednu gravituru predugo, našao je način da ubrza postupak svog posla i time si poveća financijsku dobit. Napraviti spravu koja je mehanizirala postupak graviranja i uštediti mu vrijeme uspio je 1786. godine. Kombinirao je dva različita tipa portreta:

1. Siluetu
2. Graviru

i time omogućio stvaranje novog umijeća. Spravu je nazvao – fizionotras.

Ubrzo su mnogi slikari minijatura i graveri prigrlili ovu tehniku jer je njihov obrt izumirao. Sav Pariz pohrlao je fizionotracistima da im pozira. Njihovi profili precrtavani su sa matematičkom točnošću. Kako su s vremenom fizionotracisti usavršili ovu tehniku, počeli su praviti male portrete: u drvu, u bjelokosti, medaljone⁵.

„Fizionotrasiju možemo smatrati simbolom prelaznog vremena između starog i novog režima. Fizionotras je neposredna preteča fotografskog aparata na onoj razvojnoj liniji čije je današnje najnovije dostignuće postupak koji je u trgovačkom jeziku poznat pod imenom fotomaton ili, ako daje slike u boji, polaroid“⁶. S razvojem je došlo do jako mehaniziranog

² Sonntag, Susan. *O fotografiji*, Naklada EOS, Osijek 2007., str. 12.

³ Usp. isto, str. 11.

⁴ Hrvatska enciklopedija <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=20254>

⁵ Usp. Freund, Gisèle. *Fotografija i društvo*, Grafički zavod Hrvatske, Zagreb 1981., str. 15-17.

⁶ Isto, str. 18

postupka umjetnosti portreta. A zahvaljujući fizionotrasu, velikom broju građanske klase portreti su postali pristupačni. Iako fizionotrasija nema veze sa otkrićem tehnike fotografije, može ju se smatrati idejnom pretečom same fotografije⁷.

Povijesni razvoj

Da je fotografija iznimno važan medij govori i njen povijesni razvoj. Od Aristotela 350. g.pr.Kr. kada je „opisao pojavu slike na bijelom zidu zamračene prostorije ako se nasuprot zidu nalazio mali otvor za svjetlost“, preko Leonarda da Vincija koji je oko 1500. projektirao kameru obscura ili tamnu komoru do Louis-Jacques-Mandéa Daguerrea koji je usavršio postupak dobivanja fotografije, te pantetirao taj postupak, fotografski proces nazvan dagerotipija, 1839. Iste godine je britanski znanstvenik J.F.W. Herschel prvi put upotrijebio naziv fotografija. Nadalje, tvrtka Sony 1981. predstavlja prvi digitalni fotoaparat, te se otada digitalna fotografija intenzivno razvija. Hrvatska enciklopedija, on-line izdanje, ističe kako se početci fotografije u Hrvatskoj vežu uz pojavu dagerotipije, a među prvim fotografima spominje se Zagrepčanin Demetrij Novaković, koji je ujedno bio i učenik izumitelja Daguerrea⁸. Hrvatska je prema tome išla u korak s vremenom, a mora se istaknuti kako je od prve vijesti u „Danici Ilirskoj“ o najznamenitijem otkriću našeg vremena davne 1839., do početka rada tvornice „Fotokemika“ 1947. u Zagrebu, pa sve do danas fotografija zadržala u sebi sve elemente i enigme što ih kao medij posjeduje. Fotografija u Hrvatskoj promijenila je viđenje svijeta. Ona šalje poruku, a često nas uz nju vežu i sentimentalne uspomene. Nadalje, fotografija je medij koji direktno sudjeluje svojim postupcima u stvaranju kulturnog, a i nacionalnog identiteta⁹.

Društvo

Povijest je pokazala kako se često mijenjao način umjetničkog izražavanja. Ono je odgovaralo vremenu, načinu razmišljanja, političkim obilježjima, ali i ukusu epohe u kojem je nastajalo. Ukus nije nešto neobjašnjivo ili očitovanje same prirode čovjeka. Ukus se oblikuje prema određenim životnim uvjetima, te prema tome karakterizira strukturu društva u svakoj etapi njegova razvitka. Primjerice, za vrijeme Luja XVI kada je buržoazija doživljavala uspon, ona je svojim portretima nastojala dati što raskošniji izraz, budući da je ukus epohe određivala društvena klasa na vlasti, a to je bilo – plemstvo. U nastavku povijesti, svako društvo je proizvodilo određene oblike umjetničkog izražavanja koje nastaje iz potreba i tradicija, a odražavaju se i u umjetnosti. Svaka je promjena u društvenoj strukturi utjecala, a utječe i danas,

⁷ Usp. isto

⁸ Usp. Hrvatska enciklopedija - <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=20254> (10. srpnja 2017.)

⁹ Usp. Košćević, Željko. *Fotografija u Hrvatskoj 1848. - 1950. : Muzej za umjetnost i obrt Zagreb, listopad - prosinac 1994.*, Informatica Museologica, 25 (1-4) 1996., str. 83

kako na sadržaj tako i na oblik umjetničkog izražavanja. Sa devetnaestim stoljećem započela je era strojeva i modernog kapitalizma, a time se mijenja karakter lica na portretima i tehnika umjetničkog djela. Tehnika uvodi nove načina izražavanja. Napredak mehanike uvodi niz novih postupaka koji će biti presudni za nastanak fotografije. Litografija je jedna od presudnih postupaka za nastanak fotografije, a izumio ju je 1798. godine Alois Senefelder. Nekoliko godina poslije Philippe de Lasteyrie uveo ju je u Francusku i u Parizu je otvorio litografski atelje. Time je bio učinjen velik korak prema demokratizaciji umjetnosti, a presudan u tom procesu demokratizacije bio je izum fotografije¹⁰.

Fotografija ima veliku ulogu u životu svakidašnjice. Nema više društvene djelatnosti koja ju na ovaj ili onaj način ne koristi. Fotografija je postala neophodna i u znanosti i u industriji, a na njenim osnovama počivaju mediji kao što su televizija, film, video-kazete i dvd-i. Danonoćno je prisutna na stranicama revija, novina, magazina i portala. Toliko je ugrađena u naš život da je od silnog gledanja niti ne vidimo i primjećujemo u svakom trenutku. „Njena sposobnost da točno reproducira vanjsku stvarnost – sposobnost koju duguje svojoj tehnici – daje joj obilježje dokumentacije i tako ona predstavlja u kojemu se najvjernije i najnepristranije reproducira društveni život. Stoga je fotografija više nego ijedno drugo sredstvo prikladna da izrazi želje i potreba vladajućih društvenih slojeva i da na njima svojstven način tumači događaje društvenog života“¹¹. Iako je fotografija povezana sa prirodom, ona je također samo prividno objektivna. Njena leća dopušta svo moguće izobličavanje stvarnosti, te često vidimo stvarnost na koji ju i sam snimatelj vidi.

Od svih industrija, fotografska industrija je ona koja se najbrže razvija. Nije ni čudno što danas u svijetu imamo toliki broj fotografa i fotografa amatera, a svjedočimo i njihovom svakodnevnom sve većem broju.

Zagrebačka fotografija u doba Habsburgovaca

Šezdesetih godina 20. stoljeća, uz Budimpeštu i Beč, prema metropolizaciji kreće i Zagreb. Grad sa svojim ljudima i događanjima postaje predmetom nove umješnosti zvane – fotografija. Nakon prvih početaka između 1851. i 1870. godine, fotografija ulazi u svoju zrelost tek između 1870. i 1914. godine. Tada nova profesija organizira se u zatvorenim prostorima – studija, atelieru radi socioloških, ali i tehničkih potreba kao što je poziranje. Fotograf tako postaje zanimanjem, raširena zabava i izvorom prihoda, a prva izložba zagrebačkih fotografa i njihovih djela izložena je na Prvoj dalmatinsko – hrvatsko – slovenskoj izložbi davne 1864.

¹⁰ Usp. Freund, Gisèle. *Fotografija i društvo*, Grafički zavod Hrvatske, Zagreb 1981., str. 5-6.

¹¹ Isto, str. 6.

godine. Logičan slijed događaja bila je i podjela fotografa na profesionalne i amatere i to na međunarodnoj izložbi umjetnina, održanoj u sklopu Gospodarsko – šumarske jubilarne izložbe u Zagrebu 1891. godine. Tada se pojavljuju strukovne fotografske udruge¹².

Fotografi u fotografskim albumima nude prirodnu, arhitektonsku, kulturnu i privrednu topografiju grada, pritom demonstrirajući visoku tehniku i estetske standarde.

- L. Schwoiser – 1864. godine izdaje prvu foto-monografiju glavnoga grada Hrvatske
- Standl – daje sliku zelenih parkova i nove historicističke arhitekture Zagreba pogođene posljedicama potresa 1880. godine u svojim albumima: Jurja Ves (park Maksimir), Gospodarsko – šumska izložba u Zagrebu 1891. i Zagreb 1895. godine, također fotografira narodne nošnje iz okoline Zagreba i umjetničke predmete iz Rizinice katedrale
- E. Kastiana, V. Guteša i A. Gnezda – fotografiraju političke događaje: prisutnost vladarske kuće Zagrebu – prijestolonasljednika Rudolfa i Štefanije 1888., cara Franja Josipa 1895., ukrašavanje grada tom prigodom, nadvojvodu Franju Salvatora 1914. godine, te ulične nemire 1903. godine.

Fotografija svoju recepciju i afirmaciju ostvaruje atelijskim portretom kojeg možemo smjestiti u okvir industrijske revolucije. Primat dugo čuva studijske portrete srednje i imućne klase, a zbog skupoće on je i njena povlastica. Pommer prvi unosi Deziderijev format, tj posjetnice dimenzija 5,6 x 9,4 centimetara u hrvatske atelijere. Time može pratiti i razvoj atelijera budući da na poleđini posjetnica se počinju otiskivati adrese, te podaci o godinama nastupa i dobivenim nagradama na izložbama. Posjetnice prerastaju u oznaku stila. Između sedamdesetih i devedesetih godina posjetnice zamjenjuju „cabinet“ portreti koji su bili znatno većih dimenzija (10 x 14 cm), a time se pridao veći značaj crtama lica. Novitet su bili i ostakljeni atelijeri koji uz prirodno svjetlo počinju koristiti i električnu rasvjetu, a kvalitetom i inovativnošću ističu se braća Varga, budući da će upravo njihov atelier označiti početak poduzetničkog ustrojstva sa specijalizacijom za pojedine fotografske postupke¹³.

Kako je došlo 20. stoljeće tako su fotografske atelijere zamijenili fotografska poduzeća. Transformaciju je obilježio R. Mosinger osnivanjem 1898. godine „Prvog hrvatskog fotografskog artistskog zavoda“, a dvije godine kasnije „Svjetlotiskarskog zavoda“. Početkom tog istog stoljeća secesijska fotografija i ostale likovne umjetnosti zauzimaju svoju poziciju.

¹² Usp. Šterk, Slavko. *Zagrebačka fotografija u doba Habsburgovaca*, Muzej grada Zagreba 2001., str. 3.

¹³ Usp. isto, str. 3-4.

„Fizička veza između fotografske slike i njezina predmeta postaje specifična sastavnica fotografske umjetnosti“¹⁴, te fotografija počinje ispitivati prirodu same fotografije, a to prikazuju tiskovine Vladimira Guteše¹⁵.

Fotografski procesi

Preko sto i sedamdeset i devet godina postojanja fotografije, počevši od predstavljanja prvog komercijalnog fotografskog postupka 1839. godine u Parizu - dagerotipije, fotografija je prošla čitav niz tehnoloških promjena. Razvojem fotografske tehnologije i pojavom novih materijala, stariji bi fotografski procesi postupno izlazili iz prakse i bili zamijenjeni novima, a svakim korakom prema naprijed fotografija postaje sve dostupnija i širem krugu ljudi.

Tablica 1: Fotografski procesi

Fotografski pozitiv	Fotografski negativ
Dagerotipija	Negativi na papiru
Ambrotipija	Kolodijski negativ na staklu
Ferotipija	Želatinski negativ na staklu
Dijapozitivi na staklu	Negativi na nitroceluloznoj podlozi
Slani papir	Negativi na anticeluloznoj podlozi
Cijanotipija	Negativi na poliesterskoj podlozi
Albuminska fotografija	
Karbonska fotografija	
Kolodijske fotografije	
Želatinske fotografije	
Platinotipija	
Autokrom	
Kromogeni dijapozitivi na filmu	
Kromogene kolor fotografije	
Instant fotografije	
Cibachrome/Ilfochrome	

¹⁴ Isto, str. 4.

¹⁵ Usp. isto, str. 4.

Identifikacija fotografskih procesa

Da bismo fotografiju/e u potpunosti mogli razumijeti potrebno je prepoznati fotografske procese. Već to je od velike pomoći pri obradi, zaštiti i konzervaciji fotografija. Kada je fotografija ispravno identificirana lakše ju je vremenski datirati, potvrditi koliko je autentična i znati kako ju dalje obrađivati.

Fotografske procese može se identificirati na brojne načine. Iako je u nekim slučajevima potreban stručnjak, neke fotografije mogu se identificirati već pogledom „golim“ okom ili mikroskopom. Optimalnom metodom identifikacije fotografskog procesa pokazala se ona Bertranda Lavédreinea. Iduća tablica ukratko prikazuje vizualnu identifikaciju fotografskih procesa upravo prema gospodinu Lavédreineu¹⁶.

Tablica 2: Vizualna identifikacija fotografskih procesa¹⁷

Promatrano svojstvo	Mogući rezultati
Polaritet fotografske slike	Pozitiv ili negativ
Primarna podloga	Papir, staklo, plastika ili metal
Boja fotografske slike	Jednobojna (crno-bijela) ili u boji
Fotografski proces	Dagerotipija, albuminska fotografija, instant-fotografija, itd.

„Pepeljuga na tržištu“

Devedestih godina 20. stoljeća skoro smrt fotografije znala je često biti najavljivana, no od toga neće biti ništa. Galerijske i muzejske izložbe, stručne revije i monografije svakodnevno donose nove fotografske izazove. Digitalna budućnost kao takva mnogo je šira i izazovnija da bi imala posljedice samo za fotografiju. Teorijska i filozofska misao posljednjih godina i nije znatnije evoluirala, ali je interes za fotografiju, kako staru tako i novu, toliko obnovljen da se može slobodno govoriti o njezinoj renesansi.¹⁸

Nizom antologijskih izložaba u 1989. godini, kada se obilježavalo sto i pedest godina od otkrića fotografija, te muzealizacijom fotografije, javni interes za taj medij bili su – neslućeni.¹⁹

¹⁶ Usp. Gržina, Hrvoje. *Identifikacija, zaštita i čuvanje fotografija*, Crescat, Zagreb 2016., str. 6-7.

¹⁷ Prema Gržina, Hrvoje. *Identifikacija, zaštita i čuvanje fotografija*, Crescat, Zagreb 2016., str. 7.

¹⁸ Usp. Košćević, Željko. *Fotografska slika, 160 godina fotografske umjetnosti*, ŠKOLSKA KNJIGA, Zagreb 2000., str. 127

¹⁹ Isto

Fotografija živi te pokazuje veću živahnost nego ikad. „Dom Europske fotografije u Parizu, specijalizirani muzej i izložbeni prostor za fotografiju, što je otvoren 1996, samo je jedan od niza sličnih muzejskih ili galerijskih ustanova osnovanih posljednjih godina u svijetu“²⁰.

Fotografija kao sredstvo umjetničkog izražavanja

Kao što sam i ranije spomenula, fotografijom se danas bave milijuni profesionalnih fotografa i fotografa amatera. Njihova djela ističu se ili dokumentarnom kvalitetom ili maštovitošću i osjećajem za umjetničko izražavanje. Upravo te fotografe moguće je razvrstati u dvije skupine:

- I. Fotografi kojima fotografija služi kao sredstvo da vlastite osjećaje izraze preokupacijom našeg vremena. Radi se o angažiranim fotografima koje zaokupljaju društveni i ljudski problemi.
- II. Fotografi kojima fotografija služi za prikazivanje vlastitih umjetničkih aspiracija.

Obje skupine sačinjavaju fotografi koji su istinski stvaraoci i nasljednici prethodnih fotografa, tj. oni koji su nakon Prvog svjetskog rata i skoro pedeset godina stagnacije, vratili fotografiji njen ugled²¹.

Među prvim teoretičarima fotografije bio je Laszlo Moholy Nagy koji je sagledao nove putove ka stvaralaštvu što ih je fotografija otvarala i zaključio sljedeće: „Stara svađa između umjetnika i fotografa oko toga da li je fotografija umjetnost zasniva se zapravo na lažnom problemu. Nije stvar u tome da se slikarstvo zamijeni fotografijom, nego u tome da se razjasne odnosi koji danas vladaju između fotografija i slikarstva, te da se pokaže kako je razvitak tehničkih sredstava, nastalih zahvaljujući industrijskoj revoluciji, u materijalnom smislu pridonio genezi novih formi u optičkom stvaralaštvu“²².

Dotadašnje interpretacije fotografija temeljile su se na filozofskim i estetskim koncepcijama slikarstva, te je stoga bilo potrebno otkriti zakone imanentne fotografiji²³. Fotografije je otvorila nepoznate perspektive stvaranja i sagledavanja prirode, ljepote i sl.

²⁰ Isto

²¹ Usp. Freund, Gisèle. *Fotografija i društvo*, Grafički zavod Hrvatske, Zagreb 1981., str. 187.

²² Isto, str. 188.

²³ Usp. isto, str. 188.ć-

Dostupnost i vidljivost fotografije široj javnosti

„U Hrvatskoj je registrirano 225 muzeja, galerija i zbirki“.²⁴ Danas imamo otprilike šezdesetak muzeja koji čuvaju muzejsku hrvatsku fotografsku baštinu sa oko milijun fotografija.²⁵ U to nisu uračunati arhivi, udruge, fotoklubovi, privatni kolekcionari, fotografije iz privatnih obiteljskih albuma i drugi. Dakle, broj fotografija vrijednih za povijest naše fotografske baštine je daleko veći od velikih milijun vidljivih u baštinskim ustanovama.

Ideja o Muzeju fotografije 1986.

Među predlagateljima za osnivanje Muzeja fotografije našao se Petar Dabac 1986. godine. On je tada predložio „Osnivanje nacionalnog muzeja za fotografiju. Prijedlog za srednjoročni plan rada fotografske sekcije ULUPUH-a“. Svjestan važnosti naše povijesti fotografije koja seže skoro do trenutka u kojem je i nastala, upozorava da je zanemareno stručno čuvanje fotografske baštine, pa zbirke koje se i čuvaju polagano propadaju. Postoje zbirke koje su zbog nezbrinjavanja od strane vlasnika, uglavnom nasljednika, propale. Nadalje, zbirke su propadale zbog nedostatka novca, Drugog svjetskog rata i loših uvjeta u kojima su čuvane. Želi li se sačuvati autentičnost dokumenata prošlosti i sadašnjosti, potrebno je posvetiti pažnju tom gorćem kulturnom problemu. Dabac je već onda bio svjestan da će biti potrebna suradnja sa pojedincima i ustanovama koji mogu stručno pristupiti rješavanju problema, ali i da je potrebno uvjeriti ne samo sredinu u kojoj živimo, već i ljude na kulturno-političkoj sceni. Pojava novih tehnologija također je prijetila starim fotografskim dokumentima. Naime, padala su u zaborav, a tome svjedočimo i danas, kada je teško, gotovo nemoguće doći do nekih fotografskih zbirki²⁶.

Fotografija kao dokument

Fotografija nije uvijek smatrana važnim povijesnim izvorom. No, gorljivi fotoamater Oliver Wendell Holmes bio je toliko impresioniran fotografijom da ju je nazvao – zrcalom memorije, te je 1859. godine rekao da će uskoro nastati toliko velike količine fotografije da će ih se morati klasificirati i sređivati u ogromnim knjižnicama kao što se to tada činilo sa knjigama²⁷.

²⁴ Jukić Pranjić, Irena; Bračun Filipović, Jelena. *Avanutra u muzejima – vodič kroz najzanimljivije hrvatske muzeje*, ŠKOLSKA KNJIGA, Zagreb 2014., str. 4

²⁵ Usp. Dražin-Trbuljak, Lada. u: *Fotografska baština u muzejima – zbornik sažetaka*, MUZEJSKI DOKUMENTACIJSKI CENTAR, Zagreb 2017., str. 103-104.

²⁶ Usp. Dabac, Petar. *Osnivanje nacionalnog muzeja za fotografiju : prijedlog za srednjoročni plan rada fotografske sekcije ULUPUH-a*, Informatica Museologica, 17 (1-4) 1987., str. 54-55.

²⁷ Usp. Ritzenthaler, Mary Lynn; Munoff, Gerald J.; Long, Margery S. *Upravljanje zbirkama fotografija*, Hrvatski državni arhiv, Zagreb 2004., str. 13.

George E. Francis je godine 1888. pozvao Društvo američkih antikvara da započnu sa opsežnim i sustavnim fotodokumentiranjem Amerike u to vrijeme, ali za većinu je taj zahtjev za stvaranjem fotoknjižnica prošao nezapaženim²⁸.

Knjižničari su napravili zbirke gravira, litografija, izrezaka iz novina i časopisa i fotografija kao referentne zbirke za svoje korisnike. Baš kao knjige i druge objavljene materijale, fotografije su također sređivali po toj istoj predmetnoj klasifikaciji. Odabrana predmetna klasifikacija bivala je ograničena znanjem i interpretacijom knjižničara, te su pojmovi korišteni za nazivlje stvorenih zbirki uzimani iz standardnog knjižničarskog klasifikacijskog sustava i popisa predmetnih naslova²⁹.

Arhivisti i povjesničari nisu uvijek prepoznali fotografiju kao primarni izvor. Kako se arhiv lagano stvarao, samo su pisani dokumenti bili smatrani arhivskom građom vrijednom čuvanja. Ako su i bili sačuvani, slikovni zapisi često su uklanjani iz zbirki pisanih dokumenata. Arhivisti su fotografije često označavali sa „razno“ i stavljali ih u posljednje kutije rukopisnih i arhivskih zbirki. Održavanje fotografskog smještaja unutar arhivskih zbirki pokazalo se sretnim, jer mnoge fotografije nisu imale nikakvu identifikacijsku oznaku na sebi. Jedino uporište za identifikaciju fotografija bilo je njihovo mjesto u registratorima, dnevniciima ili izvješćima, te povezanost sa pismima koja su opisivala događaje ili osobe koje fotografije prikazuju.³⁰

Fotografski zapisi prikupljani su po istim kriterijima kako su arhivi i povijesne ustanove prikupljali i arhivsku građu. Današnje arhivske zbirke različite su po veličini i sadržaju, kao i institucije koji ih čuvaju. Tako poslovni arhivi dokumentiraju povijest industrija ili trgovine, povijesno društvo sve vezano uz povijest i kulturu određene regije, te arhivi fakulteta, sveučilišta ili socijalnih zavoda sakupljaju i čuvaju vizualnu građu svojih matičnih ustanova i time često stvaraju tematske zbirke. Tematske zbirke imaju širok spektar tema: žene, useljenici, rad, socijalna skrb, rudarstvo, kazalište, književnost ili sama fotografija. Nadalje, Vladini arhivi sadrže fotografije iz odjela i agencija pod nadležnošću lokalne, državne ili savezne uprave koju predstavljaju³¹.

²⁸ Usp. isto, str. 13.

²⁹ Usp. isto, str. 13.

³⁰ Usp. isto, str. 13-14.

³¹ Usp. isto, str. 14.

Bogatstvo vizualnih informacija

Za današnje vrijeme slobodno možemo reći da je „vizualno doba/vizualna era“ koje je započelo davne 1839. godine. Svakodnevno ju imamo prilike iskusiti, od televizijskih i novinskih reklama do jumbo plakata. S obzirom na popularnost fotografije i danas, ono što je započelo prije 179 godina može se smatrati jednim od najvećih postignuća ljudskoga roda. Prednost fotografije jest u tome da je ona mogla predstaviti preciznu i neiskrivljenu sliku stvarnosti³². „Fotografija je tijekom svog dosadašnjeg života, u nešto više od 150 godina, doživjela brojne transformacije, u izražajnom i tehničkom smislu, ali u jednom trenutku njen značaj kao sredstvo za dokumentiranje života nije došao u pitanje. Količina informacija koje sadržava i najbanalnija i najjednostavnija fotografija neusporediva je s bilo kojim drugim dokumentacijskim i komunikacijskim sredstvom“.³³

Fotografija kao muzejski predmet ili kao muzejska dokumentacija

Preko fotografije prati se proces utjecaja onoga koji fotografira i to na objektivnu, izvanjsku stvarnost. Taj zaustavljeni motiv sugerira brojnost značenja već i iz svog povlaštenog položaja izabranog, ali i zbog registriranja toga nepresušnog izvora izvanjskog svijeta svakodnevice. Upravo to je uzrok, pogotovo u muzejskom slučaju, skliskog terena vrednovanja, a prema tome i klasifikacije fotografije kao muzejskog predmeta ili kao dokumenta. No, to je stvar odabira, budući da se može zamisliti da fotografija iz pomoćnog položaja u fototeci se može naći u jednom budućem vremenu (čar prošloga vremena) u odabranom društvu muzejske zbirke. Medijska se činjenica služenja motivu u fotografiji može pretvoriti, na terenu muzeja, u jedno od dva slijeda: javna ličnost – dokument, kada prevladava motiv ili anonimnost portretiranog, poglavito ako je potpomognuto zanimljivim postupkom pcesu snimanja ili razvijanja – muzejski predmet. Inventar vidljivog tako postaje kamen spoticanja, ali i precizna kalibraža za vlastitu osjetljivost gledanja. Stoga, zahtijeva se stalna svijest o aktualnim relacijama stvari, a koje se u izvjesnom trenutku stabiliziraju za pažnju gledaoca. Pojavnosti se tako smiješi obećanje budućnosti budući da biva zaleđena kroz fotografski aparat. Tu se javlja još osobina fotografije, a to je ta svijest o prolaznosti, prisutnost odsutnoga, ali u obliku elipse između poziranja i njegova traga. Tada je Barthesova tvrdnja da je fotografija „prošlost stvarna kao i sadašnjost“ istinita. To nam daje nadu da trenutačno može biti spašeno u stalno novim kombinacijama komponiranja i direktnosti, formalnosti i dokumentarnosti³⁴.

³² Usp. Smokvina, Miljenko. *Od dagerotipije do digitalne fotografije*, Informatica Museologica (3-4), 2000., str. 137.

³³ Isto

³⁴ DeliĆ-Gozze, Vesna. *Fotografija kao muzejski predmet ili kao muzejska dokumentacija*, Informatica Museologica 31 (3-4) 2001., str. 17.

MUZEOLOGIJA

Muzeologija (muzej + -logija) je „znanstvena disciplina u okviru informacijskih znanosti koja proučava muzejsku djelatnost radi zaštite, istraživanja i prezentiranja predmeta kulturne i prirodne baštine. Interdisciplinarno je povezana sa znanstvenim disciplinama koje se bave muzejskim predmetom (etnologija, arheologija, povijest, povijest umjetnosti, prirodne i tehničke znanosti)“³⁵. Profesor Ivo Maroević u svom djelu „Uvod u muzeologiju“ ističe nekoliko definicija:

- a) UNESCO – seminar održan u Rio de Janeiru 1958. godine na kojem su se usuglasili da je muzeologija „nauka kojoj je svrha studij zadataka i djelovanja muzeja, a muzeografija tehnika sakupljanja i muzejskog rada pozivom na muzeologiju“³⁶
- b) Peter van Mensch 1989. rekao je kako je muzeologija „znanost koja se bavi istraživanjem selekcije, održavanja i javnog pristupa materijalnim očitavanjima kulture i prirode, koja se čuva u institucijama (uglavnom muzejima) u cilju istraživanja, odgoja i rekreacije“³⁷
- c) Ivo Maroević zaključuje da za muzeologiju treba reći da je „dio informacijskih znanosti koji se bavi izučavanjem identifikacije, zaštite i komuniciranja muzealnosti materijalnih svjedočanstava kulture i prirode (prvenstveno muzealija) radi zaštite ljudske baštine i interpretacije i prijenosa njezinih poruka, kao i oblicima organiziranog i institucionaliziranog ljudskog djelovanja (uglavnom muzejima) za postizanje navedenih ciljeva“³⁸.

Muzealnost predmeta

Prema Z.Z. Stranskome muzealnost je osnovna osobina muzejskog predmeta, te je ona strana stvarnosti koju se može upoznati samo u prikazu čovjeka i njegova odnosa prema stvarnosti. Nadalje, muzealnost se može smatrati kao osobina predmeta da u jednoj realnosti bude dokumentom neke druge realnosti, u sadašnjosti da bude dokumentom prošlosti, u muzeju da bude dokumentom realnoga svijeta, a u prostoru da bude dokumentom nekog drugog prostornog odnosa. Sam oblik i materijal su nositelji muzealnosti, muzejski predmet je nositelj muzealnosti u muzeju, i time ga Stransky naziva – muzealijom. No, kako je muzealnost potekla od riječi muzej, logika nalaže da se ona afirmira u muzealnoj stvarnosti, te da o stupnju

³⁵ Hrvatska enciklopedija <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=42626> (20. srpanj 2018.)

³⁶ Maroević, Ivo. *Uvod u muzeologiju*, Zavod za informacijske studije, Zagreb 1993., str. 91-92.

³⁷ Isto, str. 92.

³⁸ Isto, str. 92-93.

muzealnosti nekog predmeta ovisi i njegova muzealna iskoristivost. Određivanje stupnja muzealnosti kroz trostepeni model pokušala je formulirati V. Schubertova i razlikuje:

1. primarno vrednovanje – predmet je podesan za daljnje analize
2. prepoznavanje – otkriva se značenje predmeta za pojedinu komplementarnu znanstvenu disciplinu
3. sekundarno vrednovanje – stvarno se određuje muzealnost predmeta.³⁹

Ako se prihvati teza da je muzej medij prenošenja poruka iz prošlosti i sadašnjosti u sadašnjost i budućnost, ako ih društvo sadašnjosti zna i može prepoznati, onda svi ti predmeti prenose poruke koje čine baštinu. To znači da povijesne građevine, kulturni krajolik, povijesni grad mogu biti dokumenti vremena, prostora ili društva. Oni imaju sposobnost komuniciranja tih vrijednosti drugim ljudima, a time i imaju i određenu muzealnost koja se može identificirati i komunicirati⁴⁰.

Upravo tu ulogu dokumentiranja i ostavljanja kao baštinske građe imali su zagrebački fotografi. Oni su desetljećima fotografirali Zagreb, njegov razvoj, gradnju i promjene, te su ostavili fotografije koje u ovom slučaju služe kao dokumenti vremena – grada Zagreba..

„Čin njihove muzealizacije zapravo je početak spasa od zaborava“⁴¹.

Fotografija kao muzejski predmet

Kako je nastala fotografija možemo reći da je bila predodređena da se prepozna i počne upotrebljavati, ali i čuvati u muzejima, budući da je imala istovremenu ulogu biti dio stvarnosti i odslika stvarnosti. Fotografija je spona između dviju strana stvarnosti, te je posrednik u razumijevanju višeznačnosti muzealija unutar muzejske stvarnosti. „Fotografija u muzejskoj praksi ima izuzetno značajnu ulogu u stvaranju dokumentacije i prenošenju informacija o muzejskim predmetima ili spomenicima baštine, te u promotivnoj i marketinškoj uporabi. U komunikacijskom smislu, fotografija djeluje snažnije i uvjerljivije od napisane riječi, jer je u psihologiji čovjeka da više vjeruje onome što vidi nego onome što mu se govori. Možemo govoriti o dva fotografska pristupa: dokumentarnom, koji se koristi za izradu dokumentacije i njeno posredovanje korisnicima, te interpretativnom, namijenjenom stručno-popularnim publikacijama i muzejskim promotivnim ili marketinškim aktivnostima“⁴². Fotografija je

³⁹ Maroević, Ivo. *Uvod u muzeologiju*, Zavod za informacijske studije, Zagreb 1993., str. 96.

⁴⁰ Usp, isto, str. 96-97.

⁴¹ Isto, str. 97.

⁴² Šiftar, Davor. *Fotografija u muzeju – vrste, informacijska i komunikacijska uloga*, *Informatica Museologica* 33 (1-2) 2002., str. 101.

suvremeni medij bilježenja i vizualnog predočavanja svijeta i ljudi koji nas okružuju, a nezamjenjiva je u fiksiranju određenih zbivanja u prostoru i vremenu, te je neotuđivi dio muzejskog interesa. Fotografija je nenadoknadiivi medij na većini izložaba – bilo kao dio muzejske zbirke ili je (pre)snimljena da bi bolje vizualno protumačila izložene muzealije, odnosno njihovo značenje, potencijalni izvorni primarni ili arheološki kontekst. Stoga, fotografija se u muzeju upotrebljava kao muzejski predmet, muzejska dokumentacija i kao medij kojim se u svim oblicima muzejske prezentacije vizualno predočava svijet prošlosti i sadašnjosti kao nedjeljiva cjelina. Fotografija stvara i otvara puteve prema virtualnome muzeju, te traži sve veći prostor u vremenu koje tek dolazi⁴³.

Fotografija i zaštita kulturne baštine

Gjuro Szabo rekao je: „Mi smo izgubili svi, i stari i mladi, osjećaj vremena. A ono teče, teče hitro ko nikada! Došle su nove prilike. A da Vas boli, kad vidite, kako naši spomenici propadaju, to Vam vjerujem... Ali bezbroj objekata koji su morali pasti od vremena, sačuvani su u ogromnom broju snimaka, planova i – fotografija, koje danas čine uredski arhiv“. Dodala bih da nisu sačuvane samo u uredskom arhivu, već i u albumima mnogih građana, ali i u muzejima. Među tim muzejima ističe se Muzej grada Zagreba koji u svom fundusu čuva brojne fotografije Grada Zagreba i dokumentira njegov razvoj kroz desetljeća.

Brojne publicirane fotografije imaju i izvorne negative, te oni potvrđuju njihovu originalnost i vjerodostojnost. Zašto je to bitno istaknuti? Zato što živimo u dobu u kojem je obilježen izniman tehnološki razvitak. Na tom području spada i fotografija. Digitalna tehnologija pojednostavljuje proces nastanka fotografije, sve su masovnije javne fotografske zbirke kao i privatne kolekcije; „kada fotografiranje i fotografija više ne predstavljaju posebnost u kojoj treba sudjelovati i na kojoj (pro)naći se predstavlja privilegiju i ponos“⁴⁴. Naime, suvremena situacija tehnološkog razvitka nije u mogućnosti dati i odgovoriti na pitanje koliki je vijek trajanja arhivskog digitalnog fotozapisa. Napredak tehnologije otkrio je široku paletu mogućnosti manipularanja, ugrožavanja autentičnosti i originalnosti fotografija, kao i entuzijastički pothvat arhiviranja⁴⁵.

Iako se često kaže da mi ljudi ne učimo iz prošlosti, u službi ipak zagovaraju i neophodnost analognog fotodokumentiranja.

⁴³ Usp. Maroević, Ivo. *Fotografija kao muzejski predmet*, Informatica Museologica (3-4) 2000., str. 14-16.

⁴⁴ Grković, Sanja. *Fotografija u službi zaštite kulturne baštine*, Ministarstvo kulture Republike Hrvatske, Zagreb 2007., str. 11.

⁴⁵ Usp. isto, str. 11.

- Pretpovjerenstveno razdoblje od 1850.-1910.

Služba za zaštitu kulturne baštine svoj osnutak i početak započinje 20. srpnja 1910. godine. Tada je оформljeno Zemaljsko Povjerenstvo za očuvanje umjetnih i historičkih spomenika u kraljevinama Hrvatskoj i u Zagrebu. Nadalje, Povjerenstvo je nastavilo posao i djelovanje Centralne komisije za istraživanja i očuvanje spomenika graditeljstva, te fundusa Arheološkog odjela Narodnog muzeja. Još 1853. godine Centralna je komisija u svim centrima imenovala konzervatore:

1. Istra – Petar Kandler
2. Splitsko područje – Vicko Andrić
3. Hrvatska i Slavonija – Ivan Kukuljević

A zadaća tih konzervatora bila je štiti spomenike kulture na području na kojem su bili imenovani konzervatorima.

Istaknula bih kako je Povjerenstvo preuzelo na skrb i uporabu fotografije i to kao dokumentarne i povijesno-kulturološke vrijednosti. Najraniji primjerci vežu se između 50-ih i 70-ih godina 19. stoljeća, a zabilježeni su povijesni događaji, krajolici, arhitektura, umjetnički spomenici i vedute⁴⁶.

Došao je period kada se zahtijevalo vrhunsko fotografsko znanje i vještina. Tom ranom fotografskom djelovanju bio je priključen i Gjuro Szabo, te su njegova svjedočenja fototečnog fundusa itekako prisutna čineći većinu u službi zaštite spomenika kulture⁴⁷.

- Od osnutka Povjerenstva do završetka Drugog svjetskog rata

Sveučilišni profesor u Zagrebu, Tadija Smičiklas zaslužan je za osnivanje Povjerenstva za očuvanje umjetnih i historičkih spomenika. Kada se upoznao sa načinom čuvanja spomenika u Austriji i Ugarskoj, savjetovao je i Kraljevsku zemaljsku vladu da i oni osnuju savjetodavni organ za čuvanje starina. Povjerenstvo je zagovaralo čuvanje spomenika u njihovu cjelokupnom umjetničkom značaju i organskom rastu, no ono od početaka nije naišlo na slaganje, poglavito u politici. Došlo je do „borbe“ poglavito sa tajnikom Gjurom Szabom i arhitektom Martinom Pilarom, te utjecajnim službenim osobama koji su podržavali i prakticirali restauratorske zahvate na graditeljskoj baštini još od sredine 19. stoljeća. Takva restauratorska klima bila je zastupana od strane Ivane

⁴⁶ Usp. isto, str. 13-14.

⁴⁷ Usp. isto, str. 23.

Kukuljevića Sakcinskog, dr. Izidora Kršnjavija, te arhitekta Hermana Bollea, a maha je uzela 1880. nakon potresa. Povjerenstvo je imalo dvije zadaće:

1. Evidentiranje i proučavanje spomenika, te publiciranje radova o njima
2. Čuvanje.

Konzervatorski uredi u Splitu i Dubrovniku osnovani su 1913. godine.⁴⁸

Dvadesetih godina 20. stoljeća Gjuro Szabo kao duhovni pokretač i utemeljitelj Povjerenstva započeo je i muzejsku djelatnost. Bio je na čelu dvaju zagrebačkih muzeja:

- a) Muzej za umjetnost i obrt – od 1919. do 1926. godine
- b) Muzej grada Zagreba – od 1928. do kraja života (1943. godine).

Nakon kraće pauze, Szabo se vraća službi zaštite spomenika, te je kao konzervator djelovao u vrijeme kada je bio i ravnatelj Muzeja grada Zagreba. Povjerenstvo je 1928. godine promijenilo naziv u Konzervatorski ured, iste godine kada je i Szabo stao na čelo Muzeja grada Zagreba⁴⁹.

- Od završetka Drugog svjetskog rata do 1989.

Nastankom Jugoslavije granice zemlje prekrajaju se, te se s time mijenja i područje nadležnosti konzervatorske službe. Pred njima se otvara zadaća prilagođavanja novim teritorijima, ali i rješavanja strukovnih izazova. Nakon što je Drugi svjetski rat završio Konzervatorski ured u Zagrebu mijenja naziv u Konzervatorski zavod u Zagrebu. Preselio se iz Muzeja za umjetnost i obrt prvo na Jezuitski trg br. 1, a onda u Opatičku ulicu br. 10. Opći zakon o zaštiti spomenika kulture donesen je 23. srpnja 1945. godine. Njime su se spomenici kulture proglašavali narodnim dobrom i stavljali su se pod zaštitu države, tj. Konzervatorskog zavoda. Konzervatorski zavod u Zagrebu posebno svoj interes usmjerava prema spomeničkoj baštini porušenoj u ratu, onoj koja se nalazi na novim pripojenim područjima, ali i prema srednjovjekovnim sakralnim spomenicima kontinentalne Hrvatske⁵⁰.

- Zadnja dva desetljeća fotografije u okvirima službe zaštite kulturne baštine od 1989. do 2007.

Djelovanje fototečne službe kroz gotovo dva desetljeća obilježeno je naglim razvojem fototehnologije. Fotoslužbu zaštite spomenika kulture tijekom zadnjih desetak godina

⁴⁸ Usp. isto, str. 107-109.

⁴⁹ Usp. isto, str. 115-117.

⁵⁰ Usp. isto, str. 205-206.

dvadesetog stoljeća i početak 21. stoljeća obilježila su imena i djela petorice fotografa: Goran Maleković, Robert Leš, Vidoslav Barac, Zoran Osrečak i Goran Bekina. Iako je fotografska djelatnost bila okrenuta prema ratnim stradanjima, služba za zaštitu spomenika kulture bila je okrenuta i prema drugih sadržajima, koji nisu bili ništa manje bitni. Nadalje, pojedina fotografska očitovanja sastavni su dio nastojanja stručnih službi u Ministarstvu kulture da promovira i zaštiti spomeničku baštinu ne samo na nacionalnoj, već i na svjetskoj razini⁵¹.

Čuvanje, zaštita i restauriranje fotografija

Za strukturu fotografskog materijala možemo reći da je vrlo kompleksna, no danas se većina povijesnih fotografskih postupaka može i zna prepoznati. „Fotografija (i negativ) sastoji se od podloge, premaznog i vezivnog sloja te slike u fotoosjetljivom sloju“⁵², te apsolutno svi ti slojevi mogu imati različite osobine. Zbog toga se zahtijeva poznavanje građe fotografskog materijala i njegove proizvodnje, fizičke i kemijske značajke, te ponašanje fotografskog postupka. Kada se uzmu u obzir svi ti elementi, fotografije se mogu na pravi i kvalitetan način restaurirati, zaštititi i pohraniti⁵³.

Tablica 3: Uvjeti čuvanja povijesnih fotografija⁵⁴

Uvjeti u kojima se trebaju čuvati povijesne fotografije	
Temperatura	18 °C
Relativna vlaga	30-50 %
Filtriranje zraka od prašine	
Filtriranje zraka od oksidirajućih plinova	

Kako bi se spriječile nagle promjene uvjeta okoline, svaku fotografiju treba pohraniti u posebnu omotnicu, te ju time zaštititi od prašine i oštećenja tijekom budućih rukovanja njome. U Muzeju grada Zagreba svaka fotografija koju se unijelo u program M++ pohranjuje se u posebnu omotnicu, te u posebne registratore. Same omotnice i zaštitni papir imaju presudnu važnost za kvalitetno čuvanje i zaštitu fotografija.

⁵¹ Usp. isto, str 255-263.

⁵² Isto, str. 138.

⁵³ Isto

⁵⁴ Usp. isto

Tri razine zaštite pohranjenih fotografija⁵⁵:

1. Svaka fotografija zaštićena je posebnom omotnicom ili zaštitnim papirom
2. Zaštićene fotografije odlažu se u kutije ili ladice
3. Kutije ili ladice spremaju se na police ili u ormare

Danas je najvažnije dobro sačuvati postojeće fotografije i fotografske fondove. Ukoliko dođe do propadanja fotografija, potrebno ih je bolje zaštititi te od njih učiniti i kopije, kako bi se, u slučaju nepovratne propasti, sačuvao njihov trag. „Nepredvidljivost rezultata današnjih metoda konzervacije/restauracije fotografija, te nemogućnost korištenja znanja iz drugih područja zaštite povijesnih predmeta, sprečavaju opsežniju restauraciju povijesne fotografije“⁵⁶. Time se može zaključiti kako ćemo morati intenzivnije ulagati napore da postojeće fotografske zbirke sačuvamo. Svjedoci smo kako današnje fotografske tehnike laganim korakom odlaze u zaborav, stoga moramo učiniti sve da postojeće fotografije i materijale dobro zaštitimo kako bi i u budućnosti mogli biti vidljivi. Nadalje, digitalna fotografija postala je masovna, te je moguće kako će uskoro ugroziti već postojeće zbirke. Također, i digitalna fotografija je osjetljiva, njena trajnost je kratka te će i nju biti potrebno čuvati i posebno tretirati. „Brojne hrvatske fotografske zbirke zaslužuju da ih se tretira kao bitni i nandomjestivi dio naše kulturne baštine. Fotografije u svim svojim inačicama su vrijedni arhivski, muzejski, kolekcionarski i ini predmeti, a one u svojem slikovnom zapisu prenose veliku količinu informacija, kojima se i mi danas divimo, a tijekom vremena postaju sve značajnije i vrijednije“⁵⁷.

Važne izložbe domaće povijesti fotografije

Izložbe su to koje su obuhvaćale važne radove naših domaćih fotografa, izložbe i projekte, predstavljali su se noviteti u tretiranju fotografije, ali predstavljao se i novi način komunikacije umjetničkim radovima⁵⁸. Te izložbe su:

1. Među važnijim izložbama je zajednička izložba Marije Braut i Petra Dabca u Galeriji SC davne 1969. godine. Fotografije su predstavljale portrete umjetnika poput Bakića i

⁵⁵ Isto

⁵⁶ Isto, str. 148.

⁵⁷ Iso, str. 138.

⁵⁸ Usp. Prosoli, Iva. *Širenje granica fotografije prve polovice 1970-ih godina u Hrvatskoj*, Život umjetnosti: časopis o modernoj i suvremenoj umjetnosti i arhitekturi, 89 (2) 2011., str. 83. i 87.

Šuteja, ali i teoretičara kao što su Matko Meštrović i Umberto Eco, a novitet je taj što se fotografije izlažu u prostoru poput objekata.

2. Početkom sedamdesetih godina otvorena je izložba „Mogućnosti za '71“ u organizaciji Galerije suvremene umjetnosti, a omogućila je razumijevanje daljnjih pojava u umjetnosti, a odvijala se na području cijelog Gornjeg grada.
3. Na Trgu Republike održana je akcija 1975. godine, a zabilježen je, između ostalih, bio Fedor Vučemilović koji je svojom akcijom doveo u pitanje sadržaj i autorstvo fotografije. Naime, on je zamolio prolaznike da ga njegovom kamerom fotografiraju. To je rezultiralo nizom dokumenata s motivom autora, a publika je postala aktivna, ne samo kao promatrač, već i kao kreator rada (fotografije).

DOKUMENTACIJA

Dokumentacija (novolat. Documentation, lat. Documentum = primjer, uzorak, dokaz) je „gradivo, materijal koji služi kao svjedočanstvo o nekom prošlom događaju, pojavi, osobi, o povijesnim zbivanjima uopće; građa kojom se potkrjepljuje neka tvrdnja; skup dokumenata. U informacijskom je smislu dokumentacija definirana kao postupak skupljanja, klasificiranja i distribucije dokumenata svih vrsta i svih djelatnosti pa se najčešće naziva dokumentalistikom“⁵⁹. Od godine 1961. više se ne koristi naziv dokumentalistika već informacijska znanost. Nadalje, dokumentacija i proces bilježenja informacija i podataka koje tijekom promatranja, istraživanja i tumačenja muzejskog predmeta se prenosi na neki drugi medij. Time se njima možemo služiti kao određenim znanjem o predmetu, jer u izradi, uporabi i prijenosu dokumentacije medij postaje – dominantan. Svrha dokumentacije je postići što vjerniju predodžbu o predmetu o kojem je riječ. To je, dakle, svojevrsni oblik materijaliziranja informacija kako bi se one očuvale⁶⁰.

Muzejska dokumentacija se stvara u postupcima inventarizacije, katalogiziranja i indeksiranja, koji predstavljaju trajan proces obrade i nadopunjavanja podataka.

ICOM-ov etički kodeks i ostali slični tekstovi, a koji se odnose na profesionalnu etiku zahtijevaju da muzejske zbirke budu dokumentirane. Dokumentacija zbirki. Zbirke muzeja trebaju biti dokumentirane prema prihvaćenom profesionalnom standardu. Takva dokumentacija treba sadržavati punu identifikaciju i opis svakog predmeta, njegove udruge, provenijencije, stanje, brigu i sadašnje mjesto. Takvi podaci trebaju se čuvati u sigurnom okruženju, te trebaju podržavati sustave za dohvaćanje pristupa informacija muzejskog osoblja i drugih legitimnih korisnika⁶¹.

Zašto dokumentirati?

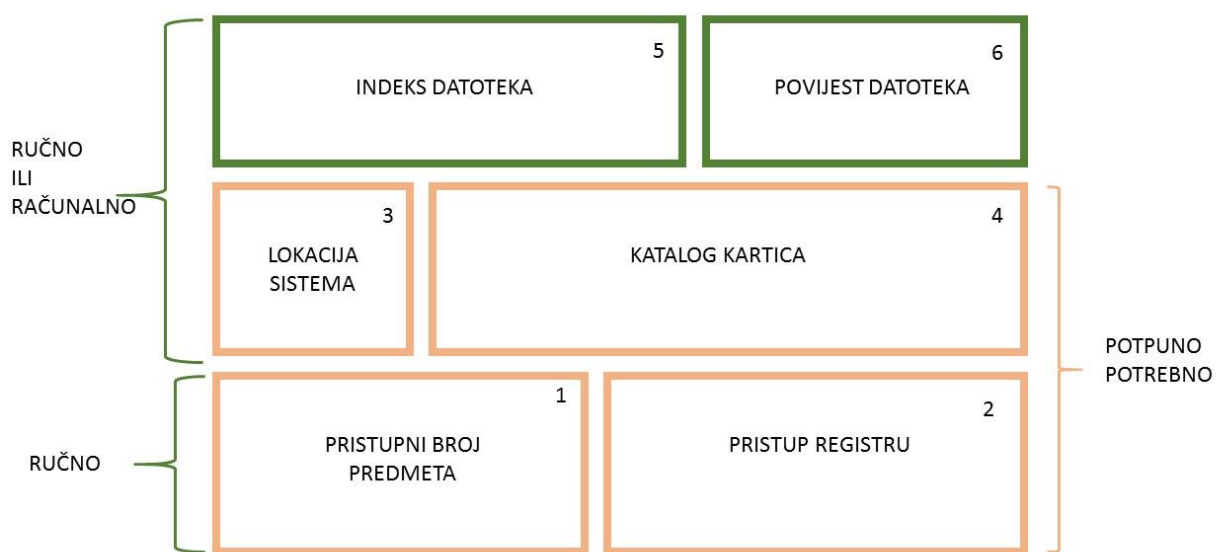
Muzeji stječu predmete i stvaraju zbirke jer predmeti prenose značajnu poruku ili poruke. One mogu biti različite: povijesne, vjerske, ekonomske, tehnološke i slično. Kada se predmet premješta sa svog mjesta podrijetla i njegovog konteksta, njegovo značenje se reducira i postaje sve više ovisno o dokumentaciji koja je povezana upravo sa tim predmetom. Nadalje, kada predmet stigne u muzej, počinje "novi život": biti će proučavan, postavljen, izložen, restauriran, posuđen i prenesen, te će biti smješten pored mnogih drugih predmeta. Stoga ga je

⁵⁹ Hrvatska enciklopedija <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=15753> (28. srpanj 2018.)

⁶⁰ Usp. Maroević, Ivo. *Informacije i dokumentacija u muzejima*, Informatica Museologica, (1-2) 2000., str. 14.

⁶¹ Documentation of museum collections; preuzeto sa http://epa-prema.net/documents/ressources/Practical-Guide-Documentation_eng.pdf (1. srpnja 2018.)

potrebno identificirati na jedinstven način i olakšati upravljanje svim aspektima njegovog „novog života“. Vrijednost zbirke (bilo da se radi o istraživanju, obrazovanju ili tumačenju), njenoj sigurnosti i njenoj dostupnosti ovisi u velikoj mjeri o kvaliteti dokumentacije. Dokumentacija je svojevrsna organizacija informacija. Dokumenti koji sadrže informacije trebaju zajedno sastaviti sustav, takozvani sustav za dokumentiranje. Sustav se može definirati kao skup elemenata povezanih jedni s drugima i njihovom okolinom, te organizirane u skladu sa ciljem dokumentacije⁶².

Slika 1: Sustav dokumentacije sastavljen od 6 elemenata⁶³

Dokumentiranje vizualne građe u digitalnom obliku

Danas je poznato da mnoge muzejske institucije posjeduju značajne zbirke vizualne dokumentacije. Ključ je u tome što zbog prirode njihovih fondusa većinska dokumentacija je upravo – vizualna. Vizualna dokumentacija, zajedno sa tekstualnom, na osobit način podržava provođenje muzeoloških funkcija: zaštita, istraživanje i komunikacija. Iako je muzejska izložba

⁶² Usp. isto. Preuzeto sa http://epa-prema.net/documents/ressources/Practical-Guide-Documentation_eng.pdf (1. srpnja 2018.)

⁶³ Grafički prikaz izradila sam u PowerPointu prema slici iz http://epa-prema.net/documents/ressources/Practical-Guide-Documentation_eng.pdf (1. srpnja 2018.)

temeljni oblik muzejske komunikacije, te u njoj sudjeluju izvorni predmeti, sve češće nailazimo na njihovu zamjenu različitim oblicima nadomjestaka – onima vizualne prirode – najčešće fotografijom⁶⁴.

Zadnjih godina svjedoci smo pokretanja brojnih projekata u kojima se zbirke vizualne građe (fototeke, dijateke i slično) nastoje učiniti dostupnijima i to digitalizacijom i njezinim dokumentiranjem u tekstualnom obliku, a nisu u mogućnosti, kao u slučaju muzeja, osloniti se na postojeću dokumentaciju⁶⁵.

Pravilnik o sadržaju i načinu vođenja muzejske dokumentacije o muzejskoj građi

U članku drugom Pravilnika za muzejsku dokumentaciju kaže se da je to „sustavno izrađen, prikupljen, organiziran i pohranjen skup podataka, koji je nastao u tijeku procesa stručne obrade, zaštite i prezentacije muzejske građe, te se temelji na dogovorenom i utvrđenom broju i kvaliteti podataka o predmetu, grupi predmeta ili cjelokupnom fondu“⁶⁶, te u članku trećem da se muzejska dokumentacija piše ručno ili ispisuje iz računalne baze. „Dobiveni podaci pohranjuju se na trajne medije te se obvezno snimaju na mikrofilm i čuvaju u odgovarajućim prostorima i uvjetima. Svrha je vođenja muzejske dokumentacije da se preko pregledno i sustavno obrađenih fondova pruži točna informacija o muzejskoj građi, njezinu stanju, izložbama, drugim manifestacijama i aktivnostima muzeja, te o povijesti muzeja sa stručnog i znanstvenog aspekta“⁶⁷.

Sustav dokumentiranja

„Dokumentiranje kulturne baštine organizirani je proces bilježenja informacija što ih posjeduju i emitiraju predmeti i cjeline baštine“⁶⁸.

Svaki sustav za dokumentiranje, pa i onaj koji je vezan uz kulturnu baštinu, razlikuje tri stvari: stvaranje, uporabu i arhiviranje dokumentacije.

Dokumentiranje muzejskih predmeta kao sadržaja vizualne dokumentacije

Važno je pridati posebnu važnost dokumentacijskoj obradi muzejskih predmeta, jer to je ono na što će se svaki korisnik osloniti. Podjela dokumentacijske obrade muzejskih predmeta srodna je onoj podjeli iz knjižničarstva: formalna (deskriptivna) i sadržajna dokumentacijska obrada. No, ta podjela je uvjetna, stoga pri dokumentiranju muzejske građe (iako se ona provodi

⁶⁴ Usp. Zlodi, Goran. *Muzejska vizualna dokumentacija u digitalnom obliku*, Muzeologija 40., 2003., Muzejski dokumentacijski centar, str. 28

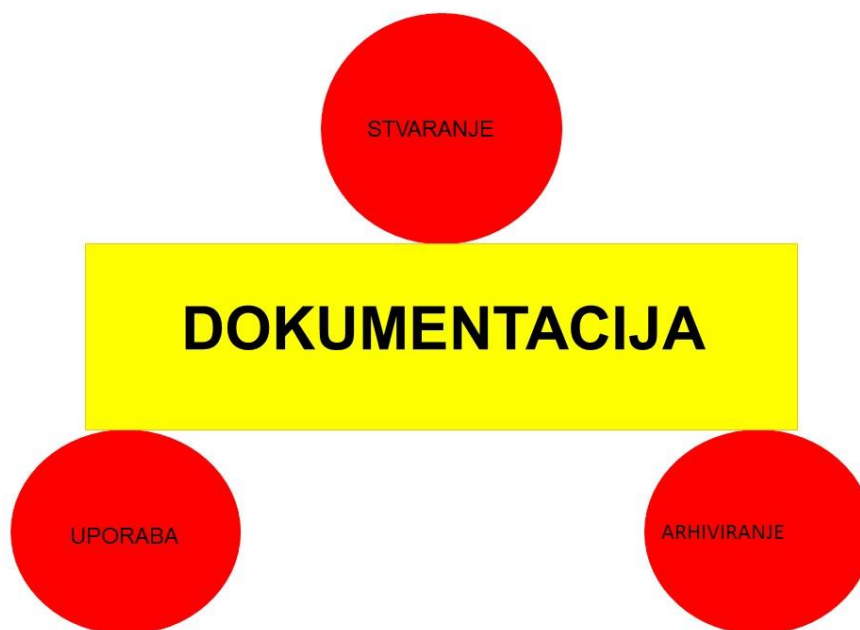
⁶⁵ Usp. isto, str. 30.

⁶⁶ Pravilnik o sadržaju i načinu vođenja muzejske dokumentacije o muzejskoj građi, NN 108/2002 https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2002_09_108_1751.html (29. lipnja 2018.)

⁶⁷ Isto

⁶⁸ Maroević, Ivo. *Uvod u muzeologiju*, Zavod za informacijske studije, Zagreb 1993., str. 190.

analitičkim postupcima bilježenja i očitavanja određenih kategorija podataka) treba prići s pozornošću i poštovanjem muzejskog predmeta, jer muzejski predmet je nedjeljiva cjelina sastavnica – materijala, oblika i značenja. Nužno je uskladiti formalnu i sadržajnu obradu predmeta budući da informacije dobivene formalnom obradom ne moraju odgovarati sadržajnoj obradi⁶⁹, tj. mogu se potkrasti greške kao npr. vrijeme nastanka određene fotografije.

Slika 2: Sustav dokumentiranja⁷⁰

Stvaranje dokumentacije

Stvaranje dokumentacije najdelikatniji je proces, on je konstantan i neograničen, a i teoretski je vezan uz širenje polja muzealne ili spomeničke određenosti predmeta, a za to je rečeno kako je njime nemoguće u potpunosti zatvoriti i polje muzealne ili spomeničke neodređenosti. Tim procesom biraju se vrste i oblici dokumentiranja koji su najprimjereniji bilježenju rezultata istraživanja i kako bi pomirili interese temeljnih znanstvenih disciplina i muzeologije čiji se putevi tokom istraživanja često isprepleću⁷¹.

U dokumentaciji razlikujemo tri grupe: primarnu, sekundarnu i tercijarnu dokumentaciju, a muzeji su ih dužni temeljito voditi.

⁶⁹ Usp. Zlodi, Goran. *Muzejska vizualna dokumentacija u digitalnom obliku*, Muzeologija 40., 2003., Muzejski dokumentacijski centar str. 36-37.

⁷⁰ Grafički prikaz izradila sam prema djelu *Uvod u muzeologiju* autora Ive Maroevića i sadržaju na stranici 190.

⁷¹ Usp. isto, str. 191.

- Primarna dokumentacija

Ona se prikuplja i izrađuje u neposrednom dodiru s predmetom, te uključuje dvije grupe⁷²:

1. Građa o predmetu ili cjelini – nastaju istraživanjem, zaštitom i komuniciranjem predmeta baštine, te pokrivaju njihovo poznavanje i sve vrste zbivanja, što u njima, što oko njih ili zbivanja u kojima je predmet objekt ili subjekt. Mogu se dokumentirati prema raznim vrstama materijala
2. Isti ti podaci sređeni u mogućim podskupinama dokumentacije – one mogu biti organizirane po sadržajnim ili vremenskim kriterijima.

Primarna dokumentacija obuhvaća, kako joj i sam naziv govori, prvu, ali i najveću skupinu podataka o muzejskoj građi. Ti dobiveni podaci rezultat su evidentiranja, analize i stručne obrade predmeta. Nadalje, primarnu dokumentaciju čine: inventarna knjiga muzejskih predmeta, katalog muzejskih predmeta, knjiga ulaska muzejskih predmeta, knjiga izlaska muzejskih predmeta, knjiga pohrane muzejskih predmeta i zapisnici o reviziji muzejske građe⁷³.

- Sekundarna dokumentacija

Ova grupa dokumentacije obuhvaća prijenos primarne u druge medije. Ona se zapravo bavi prilagođavanjem primarne dokumentacije za određene obrade. Prijenosom pisane ili slikovne dokumentacije na novi nositelj stvaramo novi medij za uporabu dokumentacije. Nadalje, ona smanjuje prostor za čuvanje dokumentata, bolje čuva dokumente i slično⁷⁴.

Također, ona obuhvaća popratne i dopunske fondove muzejske djelatnosti, te sekundarni muzejski fondovi mogu biti organizirani prema sadržaju i prema medijima prikazivanja. Čine ju: inventarna knjiga hemeroteke, inventarne knjige audio-vizualnih fondova, knjiga evidencije o izložbama, evidencija o konzervatorsko-restauratorskim postupcima, evidencija o stručnom i znanstvenom radu, evidencija o izdavačkoj djelatnosti, evidencija o pedagoškoj djelatnosti, dokumentacija o marketingu i odnosima s javnošću te dokumentacija o osnivanju i povijesti muzeja. Za svaki dokumentacijski fond vodi se Inventarna knjiga⁷⁵.

⁷² Usp. isto, str. 191-192.

⁷³ Usp. Pravilnik o sadržaju i načinu vođenja muzejske dokumentacije o muzejskoj građi https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2002_09_108_1751.html (29. lipnja 2018.)

⁷⁴ Usp. Maroević, Ivo. *Uvod u muzeologiju*, Zavod za informacijske studije, Zagreb 1993., str. 192.

⁷⁵ Usp. Pravilnik o sadržaju i načinu vođenja muzejske dokumentacije o muzejskoj građi https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2002_09_108_1751.html (29. lipnja 2018.)

Zanimljivo je kako se svaka pojedina jedinica sekundarne dokumentacije označava inventarnom oznakom one knjige ili kategorije u koju dokument spada (pr. Hemeroteka – H; videoteka – V; fototeka – F; fonoteka – FON...), te se između sekundarne dokumentacije i primarne dokumentacije obavezno uspostavlja i veza, upravo na bazi inventarnih oznaka, te se time radi velika mreža povezanih dokumenata i predmeta.

- Tercijarna dokumentacija

Ovu, posljednju u grupi, dokumentaciju čine kartoteke, pregledi, katalozi, indeksi, popisi i svi drugi oblici pregleda dokumentacije, a koji su zapravo vrlo slični bibliotečnim pomagalicama i sekundarnim publikacijama. Ovom dokumentacijom bave se dokumentaristi, te se danas većinski koriste računalnom tehnologijom, ne samo za izradu, već i za prijenos podataka⁷⁶. Važno je istaknuti kako se tercijarna dokumentacija generira iz fondova primarne i sekundarne dokumentacije i to u obliku indeksa, tezaurusa, kataloških listića i sažetaka, a u funkciji je bržeg pretraživanja i korištenja podataka iz postojećih dokumentacijskih fondova⁷⁷.

No, kako dokumentirati? Tu se već zadire u kvalitetu dokumentiranja, te u idealnoj metodologiji dokumentiranja do izražaja dolaze i principi dobrog dokumentiranja koje ne treba prekoračiti, ako želimo dobre rezultate, ali kvaliteta ovisi i o čovjeku koji dokumentira:⁷⁸

1. Poštovanje vrijednosti predmeta baštine
2. Svrhovitost
3. Preciznost i egzaktnost
4. Pravodobnost
5. Sveobuhvatnost
6. Postupnost
7. Selektivnost
8. Kontinuiranost

Uporaba dokumentacije

To je jedan od ciljeva dokumentiranja, jer dokumentacija koja se ne ili ne može upotrebljavati postaje nedjelotvorna, a time i nepotrebna. „Ona se usmjerava i ravna prema korisnicima i potencijalnim korisnicima dokumentacije i čini drugi vrh informacijskog trokuta.

⁷⁶ Usp. Maroević, Ivo. *Uvod u muzeologiju*, Zavod za informacijske studije, Zagreb 1993., str. 192-193.

⁷⁷ Usp. Pravilnik o sadržaju i načinu vođenja muzejske dokumentacije o muzejskog građi NN 108/2002 https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2002_09_108_1751.html (29. lipanj 2018.)

⁷⁸ Usp. Maroević, Ivo. *Uvod u muzeologiju*, Zavod za informacijske studije, Zagreb 1993., str. 193-194.

Korisnike možemo svrstati u dvije grupe: one koji neposredno koriste dokumentaciju kulturne baštine (prema tome i muzejsku) u obavljanju muzeoloških funkcija (zaštite, proučavanja i komuniciranja baštine) i one koji na temelju takve dokumentacije grade politiku odnosa prema baštini, vode propagandu i razvijaju svijest o vrijednosti baštine za društvenu zajednicu⁷⁹.

Pokazalo se kako je prilikom uporabe dokumentacije najčešći direktan dodir korisnika i predmeta, a takav odnos nepovoljan je iz dva razloga: sa stanovišta sigurnosti predmeta, jer se prilikom takvog kontakta predmet može oštetiti, otuđiti ili nestati, te uporabom izvornika (predmeta) smanjuje se mogućnost brzog i efikasnog pregleda izvornika. Prednost postoji, a jedna od njih je ta što korisnik ima priliku pregledati izvorni, autentični predmet ili podatak. Tu veliku pomoć pružaju sekundarna i tercijarna dokumentacija, te njihova pomagala⁸⁰.

Arhiviranje ili čuvanje dokumentacije

Pohranjena ili arhivirana dokumentacija preduvjet je funkcioniranja INDOK centara. Centri su to koji čine i treći vrh informacijskog trokuta, te se mogu osnivati na više područja i razina djelovanja u okviru brige za prirodnu i kulturnu baštinu. Tamo arhiviramo izvorne dokumente, one prenesene na druge medije, a u slučaju da nema izvornika, samo na druge medije. Izvornik se arhivira prema određenim klasifikacijskim sustavima, a dokumentacija prenesena na druge medije arhivira se ovisno o značajkama tog medija. Samo arhiviranje znači precizno označavanje i odlaganje dokumentacije, te njezino čuvanje i obradu koja osigurava uvjete za njezino brzo i djelotvorno pronalaženje. Uvjeti čuvanja trebaju biti pretpostavka dobrih arhiviranja, kako bi dokumentacija bili zaštićena i osigurana od rata, elementarnih nepogoda, oštećivanja, krađe i slično. U Hrvatskoj se dokumentacija kulturne i prirodne baštine arhivira u institucijama za zaštitu istih, u muzejima, galerijama, te arhivima⁸¹.

Dokumentacija u službi zaštite muzejskih predmeta

Prema svemu navedenom, dokumentacija je elementaran oblik zaštite muzejskih predmeta, fundusa. No, „život“ tog muzejskog predmeta ne počinje njegovim ulaskom u muzej, već trenutkom njegova ubilježavanja u muzejsku knjigu inventara. Evidentiranjem fonda muzejskih predmeta započinje se faza dokumentacijske obrade predmeta, a postupak evidentiranja sastoji se od upisivanja rednog broja novopridošlog predmeta. Upravo taj broj postaje predmetov glavni identifikator. Dalje slijedi stručno-znanstvena obrada predmeta koja čini sveobuhvatan proces bilježenja podataka o razvitku, oblik, materijalu, vrijednosti i stanju

⁷⁹ Isto, str. 194.

⁸⁰ Usp. isto, str. 195.

⁸¹ Usp., isto, str. 196.

predmeta. Muzejska dokumentacija tako postaje vrijednosni ekvivalent predmetnom fundusu, zaštita fundusa i bilježenje saznanja o fundusu, možemo reći – alter ego samog muzeja. Prema tome fizička zaštita dokumentacije nezaobilazan je aspekt u razmatranju dokumentacije kao zaštite muzejskog fundusa, te se moraju stvoriti uvjeti za fizičko osiguranje dokumentacije tako što se zaštite materijalni nosioci dokumentacije, a tako i zaštitom opreme i smještaja dokumentacije. Obavezno je umnožavati kopije originalnog dokumenta, te ga dislocirano pohranjivati. Time se zatvara krug zaštite muzejske dokumentacije⁸², a time se štite i muzejski predmeti za buduće generacije.

Digitalizacija i mrežna dostupnost fotografskih zbirki

Da se probudila svijest ljudi o tom problemu govori činjenica da se u Hrvatskoj započelo digitaliziranjem fotografskih zbirki, te stavljanjem istih na internet. Dva projekta to dokazuju, te na svojoj stranici o njima piše i Muzej za umjetnost i obrt, kao jedan od partnera na oba projekta. Međunarodni projekt AthenaPlus za glavni cilj ima pristup mrežama kulturne baštine, čime se omogućava lakša objava i pretraživanje kulturnog sadržaja na Europeani, a sadržaj mogu pretraživati korisnici diljem svijeta. Sličan projekt digitaliziranja secesijske baštine jest Partage Plus. Ovi projekti ne samo da nude široj publici dostupnost podataka što će mnogim kulturnim znatiželjnicima olakšati dolazak do podataka, već jačaju veze između društveno-kulturnih institucija⁸³.

Ministarstvo kulture nedavno je objavilo mrežni katalog „Zbirke fotografske dokumentacije Uprave za zaštitu kulturne baštine“, čija je primarna zadaća „fotodokumentiranje nacionalnih kulturnih dobara za potrebe obavljanja poslova zaštite i očuvanja kulturne baštine“⁸⁴. Iduće dvije fotografije primjer su vođenja i dostupnosti informacija javnosti „Zbirke fotografske dokumentacije Uprave za zaštitu kulturne baštine“ sa dostupnim podacima o fotografiji koja se prikazuje. Upravo ovi primjeri dokazuju kako digitalizacija potpomaže zaštitu fundusa, ali i osigurava da sadržaj bude dostupan široj i zainteresiranoj javnosti.

⁸² Usp. Osrečki, Dubravka. *Dokumentacija kao oblik zaštite muzejskog fundusa*, Informatica Museologica (3-4) 1990., str. 27-28.

⁸³ Muzej za umjetnost i obrt <https://www.muo.hr/athenaplus/> (8. siječnja 2018.)

⁸⁴ *Zbirka fotografske dokumentacije Uprave za zaštitu kulturne baštine Ministarstva kulture* <http://fototeka.min-kulture.hr/hr/> (12. siječnja 2018.)

Slika 3:PrintScreen Horvat, Vladimir. Prilipje - Gjur Szabo na terenu⁸⁵

naslov: Prilipje - Gjur Szabo na terenu
 autori: Horvat, Vladimir
 mjesto izrade: Prilipje
 vrijeme izrade: 1939. g.
 nazivi: fotografija (c/b)
 materijali: foto-papir
 tehnike: fotografija (c/b)
 mjere: negativ širina = 15 cm; negativ visina = 10.5 cm
 zbirka: Zbirka Vladimira Horvata
 lokalitet: Prilipje

Slika 4:PrintScreen Horvat, Vladimir. Prilipje - Gjur Szabo na terenu⁸⁶

⁸⁵ PrintScreen fotografije sa stranica Ministarstva kulture iz Zbirke fotografija Vladimira Horvata <http://fototeka.min-kulture.hr/hr/Predmet/887/3> (17. rujan 2018.)

⁸⁶ Isto

SUSTAVI PRETRAŽIVANJA

Programi M++ i S++, koje koristi i Muzej grada Zagreba, nude nekoliko načina pretraživanja čime se iz baze podataka mogu izvući informacije o muzejskoj građi i to po najrazličitijim kriterijima. Načini pretraživanja kreću se od jednostavnih, na primjer: nazivlja, do složenijih pomoću kojih se može detaljno definirati upit. Kako bi mogli precizno i funkcionalno pretraživati baze podataka, u tablicama za nadzor nazivlja koje su u programu potrebno je urediti nazivlje predmeta, zbirke i ostale muzejske građe⁸⁷.

M++

M++ predstavlja relacijsku bazu podataka za inventarizaciju muzejskih zbirki. Radi se o kompletnom i vrlo fleksibilnom programskom rješenju za vođenje muzejske zbirke, te uključuje pretraživanje, ispis, prikaz multimedijalnog sadržaja, zaštitu podataka i konvertiranje podataka u različite formate⁸⁸.

M++ bazu podataka koristi i Muzej grada Zagreba za inventarizaciju primarne dokumentacije, tj. muzejskih zbirki, između kojih su i zbirke fotografija, fotografske opreme i fotoreportera. U muzeju trenutno organiziraju fotografije iz depoa, te se time dnevno deseci fotografija pregledavaju, unose u M++ sa pripadajućim podacima i nakon toga spremaju u odgovarajuće registre.

S++

Kao i M++, S++ je također relacijska baza podataka namijenjena vođenju sekundarne dokumentacije. Ovaj modul nastao je kao nadopuna M++, budući da se donošenjem Pravilnika o sadržaju i načinu vođenja muzejske dokumentacije o muzejskoj građi koji je donešen 2002. godine ostvaruje i sekundarna dokumentacija u muzejima. Iako se radi o dva nezavisna modula, te se svaki može voditi sam za sebe, u S++ ugrađena je opcija povezivanja sa M++. U Muzeju grada Zagreba tako se sve što se unosi u S++, a povezano je sa muzejskom građom upisanom u M++ - povezuje, za lakše snalaženje i pretraživanje u budućnosti. Povezivanjem primarne i sekundarne dokumentacije poboljšava se konzistentnost i kvaliteta muzejske dokumentacije u cijelosti⁸⁹.

⁸⁷ Usp. Upute za pretraživanje podataka u bazama M++ i S++, str. 3. Preuzeto sa http://mdc.hr/files/pdf/koordinacija-mreze-muzeja/Upute_Pretazivanje.pdf (10. srpnja 2018.)

⁸⁸ M++ Priručnik za rad, str. 4. Preuzeto sa <http://mdc.hr/files/pdf/koordinacija-mreze-muzeja/prirucnik5.pdf> (10. srpanj 2018.)

⁸⁹ Priručnik za rad u modulu za vođenje sekundarne dokumentacije S++, str. 3-4. Preuzeto sa http://mdc.hr/files/pdf/koordinacija-mreze-muzeja/prirucnik_S.pdf (10. srpnja 2018.)

U Pravilniku o sadržaju i načinu vođenja muzejske dokumentacije o muzejskoj građi koji je na snazi od 2002. godine ističe se kako sekundarnu muzejsku dokumentaciju čine⁹⁰:

1. Inventarne knjige audiovizualnih fondova (Fototeka, Fonoteka, Dijateka, Filmoteka, Videoteka, Dokumentacijski crteži, Planoteka i Digitalni i magnetski zapisi)
2. Inventarna knjiga hemeroteke
3. Knjiga evidencije o izložbama
4. Evidencija o konzervatorsko-restauratorskim postupcima
5. Evidencija o pedagoškoj djelatnosti
6. Evidencija
7. Evidencija o izdavačkoj djelatnosti
8. Dokumentacija o marketingu i odnosima s javnošću
9. Dokumentacija o osnivanju i povijesti muzeja

K++

K++ je baza podataka koja je namijenjena za katalogizaciju knjižnične građe, a omogućuje katalogizaciju omeđenih i serijskih publikacija, pretraživanja i modul posudbe koji omogućuje praćenje posudbe knjiga, te na taj način i jednostavnije upravljanje zbirkama⁹¹.

Modulor++

Radi se o platformi za upravljanje podacima i digitalnom građom kulturnih zbirki i prirodne baštine. To je alat kojim se ubrzava inventarizacija, katalogizacija i registracija zbirki. Zanimljivo je kako se zapravo radi o web aplikaciji, te se za pristup njoj može koristiti bilo koji suvremeni web preglednik, a preporuča se Google Chrome ili Mozilla Firefox. Putem ove aplikacija moguć je jednostavan, pregledan i brz način uređenja podataka u M++, S++ i K++ bazama podataka koje su ranije spomenute u ovom poglavlju. Prednost Modulora++ jest ta da je unutar iste tražilice moguće pretraživati sve baza podataka (predmeti baštine/zbirke, sekundarna dokumentacija, knjižnica)⁹².

Modulor++ se sastoji od 4 osnovna modula⁹³:

1. Upis podataka - integriran pristup inventarizaciji i katalogizaciji građe
2. Pretraživanje - jednostavno i složeno

⁹⁰ Usp. isto

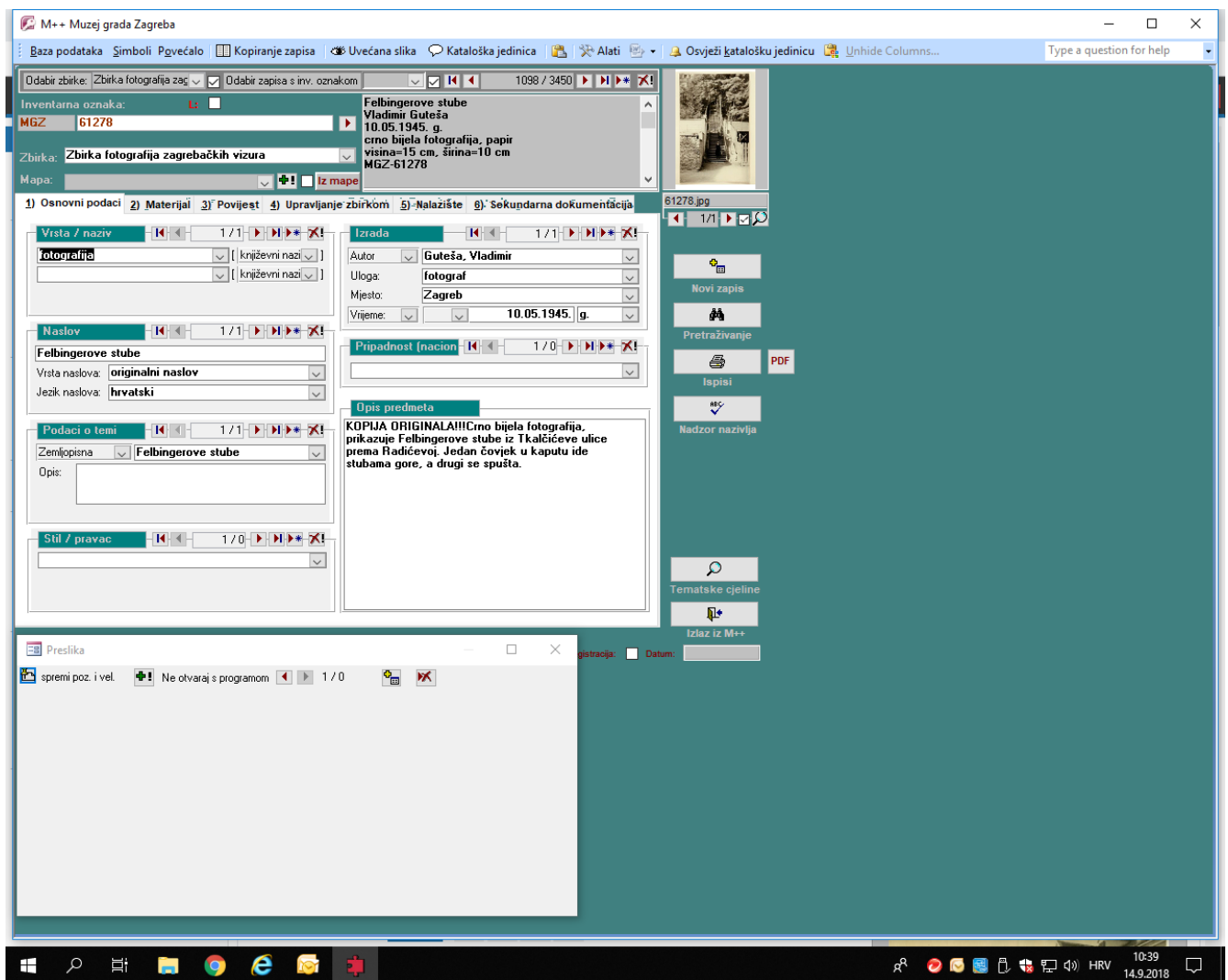
⁹¹ Usp. <http://www.link2.hr/> (17. rujna 2018.)

⁹² Usp. <http://www.link2.hr/> (17. rujna 2018.)

⁹³ <http://www.link2.hr/> (17. rujna 2018.)

3. Tezaurusi - sve za upravljanje nazivljem
4. Repozitorij - sustav podržava različite digitalne objekte (digitalne fotografije u visokoj rezoluciji, AutoCAD i PDF datoteke, zvučne i video zapise, 3D objekte i modele)

Iduće fotografije primjer su kako fotografija sa podacima izgleda u M++ i u Moduloru++, te kako izgleda vođenje sekundarne dokumentacije u S++ i Moduloru++. Za primjer sam iskoristila prvog fotografa Muzeja grada Zagreba – Vladimira Gutešu. PrintScreen baza podataka i platforme Modulor++ napravljen je u Muzeju grada Zagreba sa voditeljicom Odjela dokumentacije.

Slika 5: PrintScreen baze podataka M++ na primjeru Vladimira Guteše

New Tab x Pretraživanje | WMpp x New Tab x +

Not secure | servermplus:1111

Modulor ++

Upis Pretraživanje Nazivlje Virtualne zbirke Repozitorij

SUŽAVANJE PRETRAGE

ZBIRKE

Zbirka fotografija zagrebačkih vizura (374)

VRSTA / NAZIV

fotografija (371)
presnimka (6)
fotografija - veduta (2)
suвремена digitalna presnimka (1)
fotografija - događaj (1)

AUTORI

Guteša, Vladimir (374)
Matković, Marina (3)
nepoznat (2)
nepoznati autori (1)

MJESTA IZRADE

Zagreb (374)

MATERIJALI

papir (198)
fotografski papir (161)
čupapir (8)
karton (2)
papir (2)

TEHNIKE

crno bijela fotografija (314)
fotografija (47)
klorobromsrebrna (10)
fotografija (3)
albuminska fotografija (3)
ljepljenje (1)

Jednostavna pretraga

Napredna pretraga

i / ili kategorija vrijednost

Autor = Guteša, Vladimir

Zbirka = Zbirka fotografija zagrebačkih vizura

PRETRAŽI NOVI UPIT

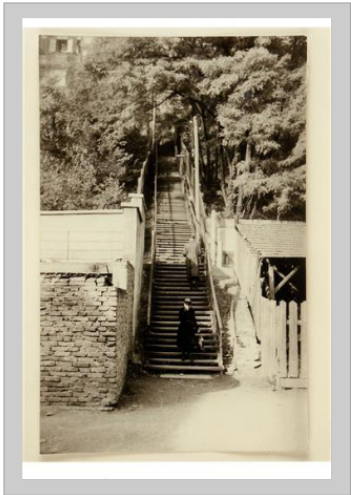
☐ Prikaži početnu formu ☒ Isključi dokumentacijske knjige ☐ Pretraži kroz sve baze

Muzejski predmeti Dokumentacija

odabrano / ukupno: 0/374 rezultata 10 rezultata << -10 < 1/38 > +10 >>

1 61278

naslov: Felbingerove stube
autori: [Guteša, Vladimir](#)
mjesto izrade: Zagreb
vrijeme izrade: 10.05.1945. g.
nazivi: [fotografija](#)
materijali: [papir](#)
tehnike: [crno bijela fotografija](#)
mjere: cjelina visina = 15 cm; cjelina širina = 10 cm
zbirka: Zbirka fotografija zagrebačkih vizura

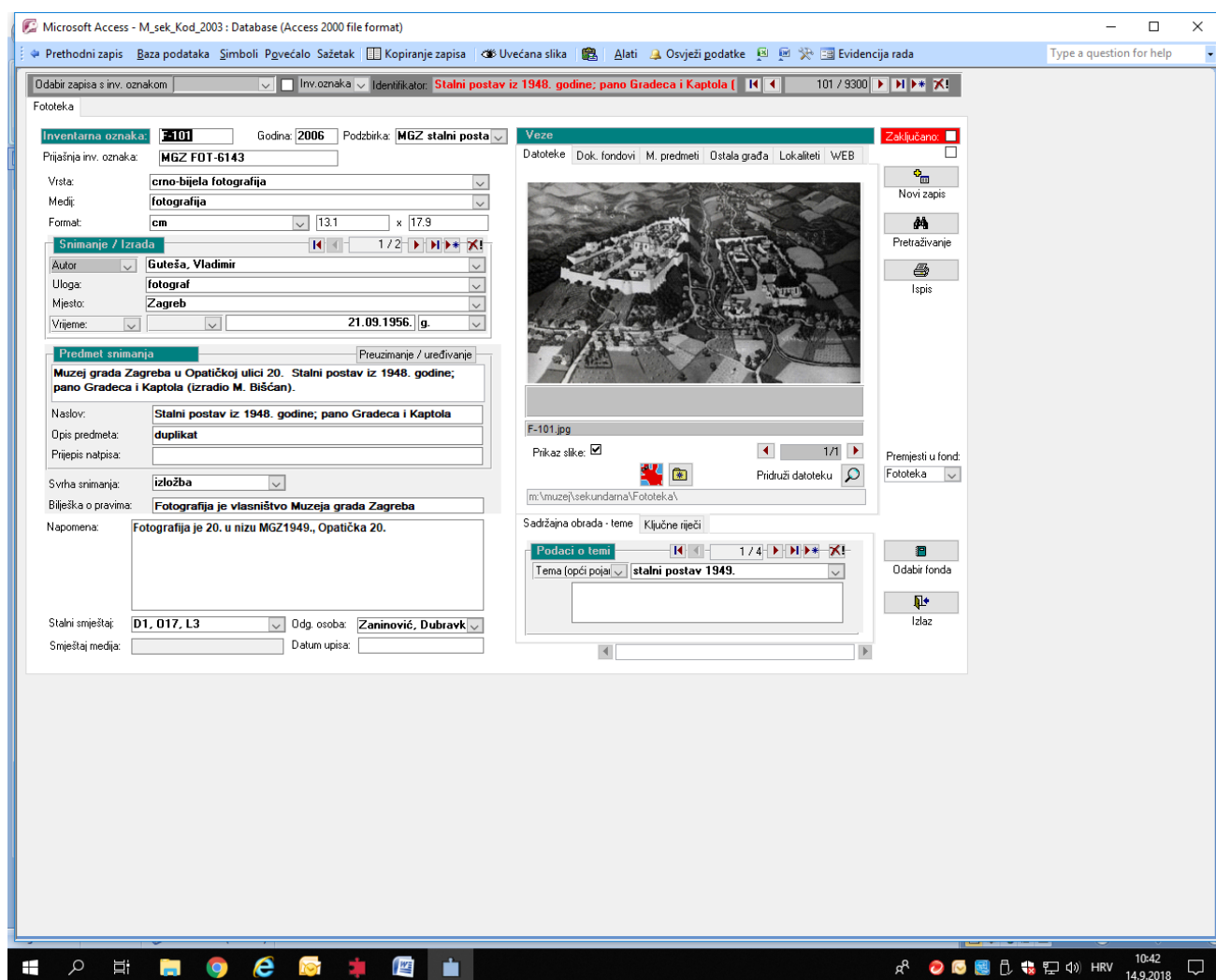
2 1901

servermplus:1111/MyRepositoryHandler.ashx?id=33837&thumb=1920x1080

servermplus:1111/MyRepositoryHandler.ashx?id=33837&thumb=1920x1080

10:38 14.9.2018

Slika 6: PrintScreen platforme Modulor++ na primjeru Vladimira Guteše

Slika 7: PrintScreen baze podataka S++ na primjeru Vladimira Guteše

New Tab x Pretraživanje | WMpp x New Tab x +

← → ↻ ⓘ Not secure | servermplus:1111

Modulor ++

Upis Pretraživanje Nazivlje Virtualne zbirke Repozitorij

SUŽAVANJE PRETRAGE

GODINE

2006 (100)
2010 (3)
2013 (1)

FONDOVI

Fototeka (104)

AUTORI

Guteša, Vladimir (104)
Kremenjaš, Davorin (100)
Ščavlić, Tomislav (3)
Zaninović Stančec, (1)
Dubravka

MJESTA

Zagreb (104)
Zadar (1)

KLJUČNE RIJEČI

prikaži sve
Oslobođenje Zagreba (7)
djelatnici MGZ-a (2)
Muzej grada Zagreba (1)
političari na otvorenju - izložbe (1)
stalni postav (1)

Jednostavna pretraga

Napredna pretraga

i / ili kategorija vrijednost

Autor = Guteša, Vladimir

PRETRAŽI **NOVI UPIT**

☐ Pretraži kroz sve baze

Ispis kataloške Tablični ispis

+ dodaj u virtualnu zbirku

Muzejski predmeti Dokumentacija

odabrano / ukupno: **0/104** rezultata 10 rezultata << -10 < 1/11 > +10 >>

1 **F-101** 🔍 ⓘ ...

naslov: Stalni postav iz 1948. godine; pano Gradeca i Kaptola
fotograf: [Guteša, Vladimir](#) ▼
skeniranje: [Kremenjaš, Davorin](#) ▼
mjesto: [Zagreb](#) ▼
vrijeme: 21.09.1956.; 2005.
predmet snimanja: Muzej grada Zagreba u Opatičkoj ulici 20. Stalni postav iz 1948. godine; pano Gradeca i Kaptola (izradio M. Bišćan).
svrha snimanja: [izložba](#) ▼

2 **F-116** 🔍 ⓘ ...

naslov: Pano "Područje Gradeca u srednjem vijeku"
fotograf: [Guteša, Vladimir](#) ▼
skeniranje: [Kremenjaš, Davorin](#) ▼
mjesto: [Zagreb](#) ▼
vrijeme: 21.09.1956.; 2005.
predmet snimanja: Muzej grada Zagreba u Opatičkoj ulici 20.; stalni postav do 1972. godine. Pano "Područje Gradeca u srednjem vijeku".
svrha snimanja: [izložba](#) ▼

3 **F-122** 🔍 ⓘ ...

Windows taskbar: 10:41 14.9.2018 HRV

Slika 8: PrintScreen platforme Modulor++ na primjeru Vladimira Guteše

MUZEJ GRADA ZAGREBA

Utemeljitelji Muzeja grada Zagreba su Braća Hrvatskoga Zmaja, a Muzej je osnovan 1907. godine.

Slika 9: Muzej grada Zagreba_Ulaz⁹⁴

⁹⁴ Autor fotografije: Tea Matijević

Slika 10: Muzej grada Zagreba⁹⁵

⁹⁵ Autor fotografije: Tea Matijević

Muzej

Muzej je prema Hrvatskoj enciklopediji „u helenističko doba sastajalište umjetnika i znanstvenika, a od kraja srednjega vijeka naziv za zgradu u kojoj se pohranjuju kulturno-povijesni ili umjetnički predmeti. Danas ustanova ili zgrada u kojoj se čuvaju, proučavaju i po određenom sustavu (kronološki ili tematski) izlažu zbirke starina i umjetnina, prirodosnanstvenih, tehničkih i sličnih predmeta“⁹⁶.

No, definicija muzeja nije potrebna da bi se opisalo što je muzej, već da posluži kao mjerilo za određivanje i ocjenu muzeoloških ustanova koje se mogu i trebaju smatrati muzejima. Profesor Ivo Maroević i ovdje u svom djelu navodi nekoliko definicija muzeja:

- Prema ICOM-u i definiciji iz 1974. godine muzej je „neprofitna, stalna ustanova u službi društva i njegova razvoja i otvorena javnosti, koja sabire, čuva, istražuje, komunicira i izlaže materijalna svjedočanstva čovjeka i njegove okoline, radi proučavanja, obrazovanja i zabave“⁹⁷

Peter van Mensch spominje tri različite definicije:

- a) R.S. August (1983.) – muzej je „mjesto za sabiranje, uređivanje i zaštitu materijalnih predmeta koji su izazvali nečiju pozornost“⁹⁸
- b) A. Gregorova (1987.) – muzej je „ustanova u kojoj se primjenjuju i ostvaruju posebni odnosi čovjeka i stvarnosti“⁹⁹
- c) British Museum Association (1984.) – muzej je „ustanova koja sabire, dokumentira, čuva, izlaže i interpretira materijalna svjedočanstva i pridružene im informacije u interesu javne dobrobiti“¹⁰⁰.

Peter van Mensch naposljetku daje svoju definiciju muzeja i ističe kako je muzej „stalna muzeološka institucija koja čuva zbirke predmeta kao dokumenata i generira znanje o tim dokumentima“¹⁰¹.

Zakon o muzejima u drugom djelu zakona pod „Muzejska djelatnost“ u članku 7. kaže da muzej¹⁰²:

⁹⁶ Hrvatska enciklopedija <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=42619> (29. srpanj 2018.)

⁹⁷ Maroević, Ivo. *Uvod u muzeologiju*, Zavod za informacijske studije, Zagreb 1993., str. 74.

⁹⁸ Isto, str. 75.

⁹⁹ Isto, str. 75.

¹⁰⁰ Isto, str. 75.

¹⁰¹ Isto, str. 75.

¹⁰² Zakon o muzejima NN 61/18 <https://www.zakon.hr/z/302/Zakon-o-muzejima> (20. srpanj 2018.)

1. prikuplja muzejsku građu i muzejsku dokumentaciju sukladno svojoj misiji i politici skupljanja

2. čuva muzejske predmete u odgovarajućim uvjetima i štiti cjelokupnu muzejsku građu, muzejsku dokumentaciju, baštinske lokalitete i nalazišta u svrhu obrazovanja, proučavanja i uživanja u skladu s propisima o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara

3. vodi propisanu muzejsku dokumentaciju o muzejskim predmetima, zbirkama i aktivnostima muzeja

4. organizira stalne i povremene izložbe

5. organizira istraživanja, izdavačku djelatnost, predavanja, konferencije i stručne skupove te organizira edukativne aktivnosti i radionice

6. podržava i organizira umjetnička i kulturna događanja u okviru svoga djelokruga

7. osigurava da poslove upravljanja muzejskom zbirkom obavljaju stručni muzejski djelatnici sukladno standardima

8. osigurava dostupnost zbirke u obrazovne, stručne i znanstvene svrhe

9. osigurava prihvatljivo okruženje za javnost i dostupnost građe

10. provodi digitalizaciju muzejske građe

11. obavlja reviziju muzejske građe u muzeju i dostavlja o tome izvješće ministarstvu nadležnom za poslove kulture i osnivaču

12. obavlja procjenu povijesne, znanstvene, umjetničke i tržišne vrijednosti muzejske građe za potrebe upravljanja imovinom, za osiguranje i otkup

13. izrađuje stručna mišljenja, vještačenja i elaborate o muzejskome predmetu, građi, zbirci o kojoj skrbi i drugim kulturnim dobrima te dijelovima prirode

14. može organizirati izradu i prodaju suvenira i predmeta te izdavanje i prodaju publikacija tematski vezanih uz fundus i program muzeja

15. obavlja i druge djelatnosti sukladno ovom Zakonu i posebnom zakonu.

Povijest Muzeja grada Zagreba

U Muzeju grada Zagreba je od 7. prosinca 2007. do 29. veljače 2008. godine održana izložba „Stota obljetnica Muzeja grada Zagreba, 1907-2007.“ Muzej je 2007. godine otvoren u Kuli

nad Kamenitim vratima. Tijekom sto godina postojanja, Muzej grada Zagreba živi, ali i djeluje u stalnom dijalogu s gradom, njegovim stanovnicima, korisnicima i posjetiteljima. Ono je mjesto na kojem se s jednakim uvažavanjem vrednuje individualna i kolektivna memorija grada. U muzeju se nalaze deseci tisuća sakupljenih predmeta koji imaju ulogu svjedoka brojnih sudbina osoba ili slijeda događaja koji su utjecali na formiranje identiteta grada koji naši suvremenici baštine ga sami stvaraju. Grad Zagreb doista živi u svojem muzeju¹⁰³.

- Godina 1907. – Iako je iste godine osnovan i Muzej grada Zagreba, najveća senzacija za Zagrepčane bilo je električno svjetlo kojim je prvi put zasjao grad. Električna rasvjeta počela se uvoditi u javne i privatne zgrade, između kojih i u Kuli nad Kamenitim vratima na II. katu gdje je bila uređena Gradska knjižnica i još ne posve uređeni Gradski muzej¹⁰⁴.

Družba Braće hrvatskog Zmaja utemeljena je 1905. godine sa ciljem da brine o hrvatskoj povijesnoj i kulturnoj baštini, te je, kako sam ranije navela, osnovala Gradski muzej u Zagrebu. Zalaganjem družbe spašena su Kamenita vrata od rušenja, a Gradsko poglavarstvo im je dodijelilo Kulu nad Kamenitim vratima za njihovo sjedište. Dekretom 11. svibnja 1907. godine povjereno je Družbi osnutak Gradskog muzeja s arhivom i Gradske pučke knjižnice. Za prvog ravnatelja muzeja imenovan je bio Emil pl. Laszowski¹⁰⁵.

- Godina 1926. – Gradonačelnik Vjekoslav Heinzl 14. kolovoza 1926. otvorio je historijski muzej grada Zagreba u Umjetničkom paviljonu¹⁰⁶.
- Godina 1945. – Gornjogradska barokna plemićka palača Ivana Bužana na kratko je vrijeme, nakon Drugog svjetskog rata, udomila Muzej grada Zagreba. Godine 1945. u palači su bile smještene službe Gradskog narodnog odbora Zagreb, a dio palače dodijeljen je i Muzeju grada Zagreba, te je tu kratkog vijeka bio otvoren stalni postav 1946. godine. Tada je ravnatelj muzeja bio Krešimir Filić. Godine 1947. muzej je iseljen iz te zgrade, te mu je dodjeljena druga zgrada, bivši samostan klarisa, također pod državnom upravom. Muzej je ponovno ušao u zgradu lošeg stanja, i također u dio prostorija zgrade¹⁰⁷.

¹⁰³ Usp. Kolveshi, Željka. *Stota obljetnica Muzeja grada Zagreba, 1907-2007.*, Muzej grada Zagreba, Zagreb 2007., str. 7.

¹⁰⁴ Usp. isto, str. 15.

¹⁰⁵ Usp. isto, str. 24.

¹⁰⁶ Usp. isto, str. 38.

¹⁰⁷ Usp., isto, str. 62.

- Godina 1947. – Muzej grada Zagreba preselio se u Opatičku 20, na svoju stalnu adresu, te se tu nalazi i danas. S vremenom zgrada je bivala adaptirana kako bi muzej mogao funkcionirati¹⁰⁸.

Knjižnica Muzeja grada Zagreba

Iako je Muzej grada Zagreba otvorio svoja vrata 1907. godine, svoju stručnu knjižnicu počinje organizirati dvadesetak godina kasnije, jer su i Gradski muzej i Gradska knjižnica osnovani zajedno u istom prostoru i sa istim upraviteljem. Godine 1926. kada se Muzej preselio u Umjetnički paviljon, te su se time odvojili Muzej i Gradska knjižnica, ostvareni su preduvjeti za osnivanje muzejske knjižnice. Tadašnji ravnatelj muzeja Gjuro Szabo uvidio je potrebu za nabavnom stručne literature, i za prikupljanje knjižne građe za buduću knjižnicu. Prva knjiga inventara knjižnice počela se voditi 6. srpnja 1943., a prva muzejska knjižničarka Milica Stilinović Pohl zaposlena je nakon rata, 1947. godine¹⁰⁹.

Knjižnični fond organiziran je u nekoliko zbirki¹¹⁰:

- zbirka monografija
- zbirka kataloga izložbi
- zbirka serijskih publikacija
- zbirka referentne građe
- zbirka rare (stare i rijetke građe)
- zbirka telefonskih imenika i dokumenata (zapisnici, dnevници, izvještaji, pravila i sl.)
- zbirka sitnog tiska
- zbirka novina i novinskih isječaka (hemeroteka grada Zagreba)

Veliki dio građe tematski je vezan za Zagreb i pripada zasebnoj zavičajnoj zbirci – Zagrabiensia, a građa se nabavlja zamjenom sa muzejskim i srodnim ustanovama i u Hrvatskoj i u inozemstvu, darovima, te vlastitom kupnjom. Najveći značaj imaju djela kojima je predmet – Zagreb! A dio građe izložen je i u stalnom postavu Muzeja¹¹¹.

Fotografija u službi Muzeja grada Zagreba

Kao što je već ranije u radu navedeno, u drugoj polovici 19. stoljeća fotografija se pojavljuje u Hrvatskoj. Bila je to nova mogućnost prikazivanja svega što nas okružuje, a da za to nije bilo potrebno znanje crtanja. Nažalost, djelovanje fotografije zabilježilo je samo

¹⁰⁸ Usp., isto, str. 71.

¹⁰⁹ Usp. Muzej grada Zagreba <http://www.mgz.hr/hr/odjeli/knjiznica/> (28. lipanj 2018.)

¹¹⁰ Usp. isto

¹¹¹ Usp. isto

nedaleku prošlost, jer se i ona sama pojavljuje tek sredinom pretprošlog stoljeća. No, fotografije Zagreba koje su izradili profesionalni fotografi, fotografi amateri, a i muzejske radionice danas čine fototeku Muzeja grada Zagreba, te se s vremenom razvila u uglednu i korisnu zbirku dokumenata grada Zagreba. Muzejska fototeka je toliko opsežna da se napamet ne mogu nabrojiti sve zanimljive fotografije koje se u njoj nalaze. Profesionalci čije se fotografije nalaze u Muzeju su: L. Schwoiser, Herman Fickert i Ivan Standl, a svojim aparatima zabilježili su razvoj grada, zagrebačke ulice i gradnju zgrada, ali i razaranja i oštećenja koje je Zagrebu nanio potres 1880. godine¹¹².

Posebnu grupu čine fotografije istaknutih ličnosti zagrebačke prošlosti iz područja¹¹³:

- politike i uprave – Ljudevit Gaj, Eugen Kvaternik, Iso Kršnjavi
- privrede – Janko Grahor, Ilija Guteša
- književnosti – Ivan Mažuranić, Franjo Marković, Milivoj Dežman, August Šenoa
- znanosti – Ivan K. Tkalčić, Franjo Rački, Gjuro Szbao
- glazbe – Josip Kašman, Ivan Zajc, Milka Trnin
- medicine – Josip Fon, Ivan Hafner, Dragutin Mašek
- kazališta – Ignjat Borštnik, Petar Brani, Nikola Milin, Hedviga Ban, Ljerka Šram, Vika Podgorska.

Muzej posjeduje i velik broj fotografija iz Narodno-oslobodilačke borbe. Nalazimo tu fotografije Maršala Tita, Vladimira Nazora, Antuna Bibera i mnogih drugih.

Fototeku Muzeja grada Zagreba mogu koristiti i koriste razne srodne ustanove i pojedinci, a nastoji se da se sav fotografski rad u Muzeju što više usavrši i u kvaliteti i u sredstvima rada, kako bi muzejski fotografski dokumenti bili u budućnosti od što veće koristi¹¹⁴.

Muzejske zbirke

„Muzejska zbirka, koja u širem značenju ili kao sklop više zbirki predstavlja muzejski zbirni fond, temeljna je forma organizacije života muzejskih predmeta u muzeju“¹¹⁵.

U ovom dijelu rada osvrnut ću se na dvije zbirke u Muzeju grada Zagreba povezane sa fotografijom, a to su „Zbirka fotografija, fotografskog pribora i razglednica“ čija je voditeljica

¹¹²Usp. Guteša, Vladimir. *Fotografija u službi Muzeja grada Zagreba*, Iz starog i novog Zagreba, ur.: Franjo Buntak, Muzej grada Zagreba 1957., str. 75-77.

¹¹³ Usp. isto, str. 77-78.

¹¹⁴ Usp. isto, str. 78.

¹¹⁵ Maroević, Ivo. *Uvod u muzeologiju*, Zavod za informacijske studije, Zagreb 1993., str. 158.

Dubravka Zaninović Stančec, viša kustosica i dokumentaristica, i „Zbirka zagrebačkih fotoreportera“, a voditeljica ove Zbirke je Iva Prosoli, viša kustosica.

1. *Zbirka fotografija, fotografskog pribora i razglednica*¹¹⁶ – ova zbirka formirana je odmah kako je osnovan i Muzej grada Zagreba, dakle 1907. godine. U tom periodu u Muzej pristižu stakleni stereoskopski dijaramski pozitivi i negativi, razglednica, ali i fotografije. Dominiraju amaterska, atelijska i obrtnička fotografija. Proširenju zbirke poticaj su dali darovani značajni fotoalbumi kao onaj Ludwiga Schwoisera, Ivana Standla, Hinka Krapeka, Rudolfa Mosinegera i Lavoslava Breyera. Važno je istaknuti kako novu dimenziju fundus Zbirke dobiva između godina 1928. i 1934. kada je ravnatelj Gjuro Szabo, a u Muzej pritječu nove radne i dokumentarne fotografije. U sklopu Muzeja 1953. godine utemeljena je i vlastita foto-služba, a činili su je: Vladimir Guteša od 1953. do 1961. godine, Josip Vranić od 1961. do 2000., te Miljenko Gregl od 2000. godine nadalje. Posao službe je da prikuplja i izrađuje fotografske dokumente o starom i današnjem životu i razvitku Zagreba, ali i o zbivanjima u Muzeju i njegovoj okolini. S vremenom Povijesna zbirka prerasta u tekuću zbirku, a među fotografijama sve više dominira trenutačna, umjetnička i repoterska fotografija.

Tokom vremena Zbirka se obogaćivala donacijama, poklonima, ostavštinama i otkupima.

Danas ova Zbirka čuva vizualnu memoriju Grada Zagreba, a fotografije su razvrstane prema tematskim cjelinama:

- ulice i trgovi
- parkovi i jezera
- panorame, pogledi na grad
- svjetovni i sakralni objekti
- javna skulptura, grafiti
- ličnosti (pojedinačni i grupni portreti iz svih sfera društvenog, političkog i kulturnog života) i zagrebačka društva (humanitarna, zabavna, glazbena)
- kultura i mediji (muzeji, galerije, kazališta, kinematografi, televizija)
- obrazovanje i znanost
- zdravstvo
- sport

¹¹⁶ Usp. Muzej grada Zagreba <http://www.mgz.hr/hr/zbirke/zbirka-fotografija-fotografskog-pribora-i-razglednica,6.html> (27. lipanj 2018.)

- gospodarstvo:
 - industrijski objekti (tvornice, klaonice, ljevaonice, pivovare, mlinovi, tiskare)
 - obrti i trgovina (sajmišta i tržnice, robne kuće, izlozi)
 - ugostiteljsko-hotelijerski objekti (gostionice, restorani, kavane, barovi, hoteli)
 - bankarstvo
- javne gradske službe i komunalna djelatnost:
 - promet
 - pošta
 - vatrogastvo
 - redarstvo
 - vodovod i odvodnja
 - groblja i pogrebne usluge
- život grada
- događaji: gospodarske manifestacije (Zagrebački zbor / Zagrebački velesajam), umjetničke izložbe, poklade, proštenja, procesije, priredbe, kongresi, obljetnice, štrajkovi, nepogode, nesreće, sprovodi, politički događaji (posjeti državnika, mitinzi)
- vojska
- Medvednica
- okolica Zagreba

U stalnom postavu Muzeja grada Zagreba, pod temom 33 „Iz fotografskog ateliera“ izložene su fotografije najznačajnijih imena zagrebačkih fotografa. Također, u izložbenim dvoranama Muzej je izložio 286 fotografija (originali, presnimci, povećanja), 3 fotoalbuma i 70 razglednica, a zastupljeni su i domaći i strani fotografi. Brojčano stanje ove zbirke također je pozamašno. Fundus inventiranih fotografija, dakle fotografskih posjetnica, stereoskopskih snimaka i dagerotipija, samostalnih i uramljenih fotografija te fotoalbuma broji preko 25 000 komada. Broju od 25 000 komada bliži se broj negatva. Broj dijapozitiva, crno-bijelih i u koloru iznosi 2 000 komada, a broj razglednica, crno bijelih, domaćih i stranih nakladnika, ima oko 4 000 komada.

2. *Zbirka zagrebačkih fotoreportera*¹¹⁷ – formirana je 2008. godine i to iz građe Zbirke fotografije, fotografskog pribora i razglednica. Fundus prati razvoj fotoreporterstva od tridesetih godina 20. stoljeća, pa sve do danas. Ova Zbirka sadrži velik broj fotografija i negativa izuzetne dokumentarne vrijednosti, te predstavlja memoriju grada Zagreba. Većinu fundusa ove Zbirke čine donacije dvojice velikih fotografa – Vladimira Horvata, pionira hrvatskog fotoreporterstva, te Šime Radovičića, dugogodišnjeg novinara i fotoreportera velikoh broja hrvatskih glasila.

Sakupljačka djelatnost Zbirke pokušava obuhvatiti sve aspekte života Grada Zagreba, od društvenih, kulturnih, sportskih, pa do političkih događanja. Plan za budućnost je nastojati pratiti suvremena zbivanja u gradu, te otkupiti radove fotografa važnih za razvoj domaće fotoreportaže.

Kao što je već ranije istaknuto, veliki dio građe je obrađen, čuvaju se presnimci koji su kronološkim redom poslagani u ladice radi lakšeg snalaženja. Budući da Zbirka fotografija, fotografskog pribora i razglednica sadrži fotografije, dija pozitive, albume, negative na staklu potrebno ih je posebno zaštititi jer ih jako teško čuvati. Nažalost, u Hrvatskoj je jako teško nabaviti kristalni papir u koji bi ove fotografije i pribor trebali biti pohranjeni. Nadalje, treba istaknuti kako je fotografija nezaobilazan dio muzejskih izložbi, ali i kataloga, bilo kao popratni materijal dokumentacijskog karaktera ili samostalno kao u knjizi „Stereoskopska fotografija na prijelomu XIX. u XX. Stoljeće iz fundusa Muzeja grada Zagreba“. Također, fotografije se nalaze u brojnim knjigama o Zagrebu, a koriste se prilikom zaštite spomenika kao dokumentacija starijeg stanja, snjimanjima za potrebe izložbi i sustavnim fotografiranjem. No, problem ipak postoji. Zbirka se stalno suočava sa problemom konzervatorsko-restauratorskim radovima, jer se oni ne mogu obaviti u Zagrebu, budući da ne postoji specijalizirana radionica¹¹⁸.

Dokumentacija Muzeja grada Zagreba u utemeljiteljskoj fazi od 1907. do 1926. godine

U radu je već navedeno kako je prvi ravnatelj Muzeja grada Zagreba bio Emil Laszowski, a obrađena dokumentacija također je njegov rad. Vodio je prvi stručni inventar, te prvu stručnu kartoteku grada Zagreba. Danas je u Odjelu muzejske dokumentacije Muzeja grada Zagreba pohranjena prva inventarna knjiga „Iskaz predmeta Muzeja slobodnog i

¹¹⁷ Usp. Muzej grada Zagreba <http://www.mgz.hr/hr/zbirke/zbirka-zagreba%c4%8dkih-fotoreportera,14.html> (27. lipanj 2018.)

¹¹⁸ Usp. Šterk, Slavko. *Zbirka fotografija u Muzeju grada Zagreba*, u: Lulić, Josipa; Mrduljaš, Maroje; Vidmar, Leo; *Zbirke fotografija u Zagrebu, Život umjetnosti*, 39, 74-75 (2005.), str. 159.

kraljevskog glavnog grada Zagreba“, kao i „Katalog predmeta Muzeja slobodnog i kraljevskog glavnog grada Zagreba¹¹⁹.

Prva inventarna knjiga „Iskaz predmeta Muzeja slobodnog i kraljevskog glavnog grada Zagreba“ upisivani su redom kako su stigli u muzej, a počelo se voditi 7. rujna 1907. godine. Predmeti su upisivani u šest rubrika¹²⁰:

1. Tekući broj
2. Naziv i opis predmeta
3. Oznaka
4. Način tečenja
5. Vrijednost
6. Opaska.

Kao što je istaknuto, predmeti su upisivani redom kako su pristizali, te im je dodjeljivan inventarni broj po sustavu tekućih brojeva. Tijekom 1907. i 1908. godine, predmetima je dodijeljen 251 inventarni broj, no treba voditi računa da se grupi predmeta davao jedan inventarni broj, stoga je tijekom te dvije godine u muzeju skupljeno i stručno obrađeno 771 predmeta¹²¹.

Od 1908. do 1926. godine podaci o ulasku predmeta u Muzeja grada Zagreba upisivali su se u Katalog muzejskih predmeta. Nakon postupka inventiranja ti predmeti označeni su inventarnom markicom ispisanom crnom bojom, a ponekad je na markicu stavljen muzejski pečat. Do 1925. godine, prije preseljenja Muzeja grada Zagreba u Umjetnički paviljon, predmeti su bili smješteni u dvije sobe na prvom katu Kule nad Kamenitim vratima, a zatim i u hodniku, te je ukupna površina privremene čuvaonice iznosila 73 metara kvadratnih¹²².

Katalog muzejskih predmeta ispisivao se na predmetnim kartonima, od 1308 predmetnih kartona do danas se sačuvalo njih 1003. Rubrike na predmetnim kartonima istovjetne su prvoj inventarnoj knjizi¹²³.

¹¹⁹ Usp. Batinić, Dajana. *Dokumentacija Muzeja grada Zagreba u utemeljiteljskoj fazi od 1907. do 1926. godine*, Informatica Museologica 41 (1-4) 2010., str. 131.

¹²⁰ Usp. isto, str. 131-132.

¹²¹ Usp. isto, str. 134.

¹²² Usp. isto, str. 134.

¹²³ Usp. isto, str. 134.

Iz sačuvane dokumentacije vidljivo je kako je Laszowski 1926. godine predao Gradskom zastupstvu na upravljanje Muzej sa 2223 predmeta¹²⁴.

Nakon otprilike 110 godina prva inventarna knjiga i katalog nemaju samo ulogu dokumentacije, već su i dragocjeni izvor podataka o povijesti stvaranja dokumentacije u Muzeju grada Zagreba. Nadalje, primjer su dokumentacije koja prerasta svoju primarnu funkciju, te ona stječe osobine kulturne baštine. Kako bi se očuvala izvorna dokumentacija Muzeja grada Zagreba, prva inventarna knjiga je mikrofilmirana, a predmetni kartoni su tokom 2010. godine digitalizirani. Digitalne presnimke su pohranjene, izrađene su korisničke kopije, omogućena interna uporaba, a izvornici su nakon što ih se restauriralo arhivirani. Tako je osigurano prikladno čuvanje muzejske dokumentacije, ali i veća dostupnost informacija o muzejskim predmetima¹²⁵.

Odjel dokumentacije Muzeja grada Zagreba

Odjel dokumentacije MGZ-a osnovan je 2001. godine. Kao svrhu ima digitalizaciju muzejske građe, ali i prikupljanja, organiziranja i vođenja sekundarne dokumentacije: fotodokumentacije, tiskane, video i audio građe koja se odnosi na fundus, te povijest i djelatnost Muzeja. Kako se ovaj Odjel uspostavio, započeo je i rad koordinacije i nadzora vođenja primarne dokumentacije. U Odjelu pohranjeni su prvi katalog koji sadrži kartoteku muzejskih predmeta, inventarne knjige, te predmetnu i abecednu inventarnu kartoteku muzejskih predmeta, a u kojima je inventirana građa muzejskog fundusa od osnivanja Muzeja 1097., pa do kraja travnja 2006. godine. Sve inventarne knjige, inventarna karoteka i predmetni kartoni su digitalizirani, pretraživi i dostupni za istraživanja¹²⁶.

Od travnja 2006. godine dokumentacija se vodi u računalnoj bazi koja je izrađena prema smjernicama ICOM-a i Zakona o muzejima Republike Hrvatske, a Odjel koordinira i usklađuje unos primarne dokumentacije u bazu M++ i surađuje u razvoju programa i izrađuje tezauruse primarne i sekundarne dokumentacije¹²⁷.

Dokumentiranje djelatnosti vezani uz Muzej grada Zagreba, te popratni i dopunski sadržaji unose se u bazu S++, a metapodaci i sakupljeni materijali organizirani su prema fondovima sekundarne dokumentacije¹²⁸:

¹²⁴ Usp. isto, str. 136.

¹²⁵ Usp. isto, str. 136-137.

¹²⁶ Usp. Muzej grada Zagreba <http://www.mgz.hr/hr/odjeli/dokumentacija/> (28. lipanj 2018.)

¹²⁷ Usp. isto

¹²⁸ Usp. isto

1. Dokumentacija o izložbama
2. Dokumentacija o posebnim događanjima
3. Fototeka
4. Videoteka
5. Fonoteka
6. Hemeroteka
7. Stručni i znanstveni rad
8. Medijateka
9. Dokumentacija o konzervatorsko–restauratorskim radovima

Fondovi primarne i sekundarne dokumentacije međusobno su povezani, a također povezane su i jedinice unutar sekundarne dokumentacije prema sadržaju. Zahvaljujući takvoj organizaciji dokumentacije, informacije se mogu lako pronaći i dobiti, kao i postupni uvid u građu muzejskog fundusa, kao i izložbe, gostujuće izložbe, radionice, posebna događanja, objavljivanje djelatnosti u Muzeju u medijima, te audio, vizualnu i audio-vizualnu dokumentaciju vezanu uz fundus, djelatnost i povijest Muzeja¹²⁹.

U budućnosti Odjel dokumentacije planira uvesti evidenciju o pedagoškoj djelatnosti, dokumentaciju o osnivanju i povijesti Muzeja, u suradnji sa stručnim djelatnicima, te dokumentaciju o marketingu i odnosima s javnošću. Ažuriranjem podataka, nadopunom postojećih fondova, osiguravanjem pohrane te projektima digitalizacije Odjel čuva građu i čini ju dostupnom javnosti i stručnjacima¹³⁰.

Trenutna voditeljica Odjela dokumentacije je Dajana Batinić, viša dokumentaristica.

Sekundarna dokumentacija – Fototeka Muzeja grada Zagreba¹³¹

U fond Fototeke objedinjene su dokumentarne fotografije Muzeja grada Zagreba, te predstavljaju iznimno važnu građu koja bilježi djelatnost Muzeja kroz fotografije muzejskih predmeta, stalnih postava, gostujućih i povremenim izložbi, ali i raznih događanja (Muzeja, djelatnika, prijatelj ili donatora Muzeja). Najstarije fotografije potječu iz dvadesetih godina 20. stoljeća, a današnji fondovi Fototeke i Hemeroteke najstariji su fondovi sekundarne dokumentacije koji se prikupljaju, obrađuju i čuvaju u Muzeju grada Zagreba.

¹²⁹ Usp. isto

¹³⁰ Usp. isto

¹³¹ Usp. Muzeja grada Zagreba <http://www.mgz.hr/hr/odjeli/dokumentacija/> (28. lipanj 2018.)

U prošlosti je Fototeka Muzeja grada Zagreba bila sastavni dio Zbirke fotografija, fotografskog pribora i razglednica, te su se dokumentarne fotografije unosile u zajedničku knjigu inventara. Nadalje, broj dokumentarnih fotografija u fondu Fototeke povećava se sa zapošljavanjem prvog muzejskog fotografa – Vladimira Guteše. Otada se počinje sustavno fotografirati i stalni postav Muzeja i povremene izložbe koje su se održavale.

Josip Vranić došao je u Muzej 1961. godine, a njegov nasljednik Miljenko Gregl 2000. godine. Uz fotografiranje izložba, događanja i slično, težište fotografiranja postaje fotografsko dokumentiranje muzejskih predmeta i zbirki, te donacija o kojima Muzej skrbi. Upravo na taj način dolazi velik broj fotografija u Fototeku.

Kao što je već navedeno, Fototeka se izdvojila iz Zbirke fotografije, fotografskog pribora i razglednica, a to se dogodilo 16. listopada 2003. godine kada je Fototeka postala samostalna jedinica audiovizualnih fondova i pripala je Odjelu dokumentacija Muzeja grada Zagreba.

Fototeka danas broji preko 15 000 komada fotografija, te taj broj ubrzano raste zahvaljujući razvoju novih tehnologija. Uz crno-bijele i u boji fotografije različitih formata, te digitalne, u Fototeku spadaju i negativ i različitih formata te dijapozitivi. Navedene fotografije pohranjeni su u depou, te se sustavno izrađuju digitalne kopije u svrhu zaštite originalne građe. Građa Fototeke vodi se u računalnom programu S++, a on je dio integriranog programa M++ za obradu muzejske dokumentacije.

Fotografije u fondu Fototeke Muzeja grada Zagreba razvrstane su po tematskim jedinicama:

- muzejski predmeti
- stalni postavi
- izložbe u organizaciji ili suorganizaciji Muzeja
- interijeri i eksterijeri Muzeja
- depoi i radne prostorije
- Zbirke izvan Muzeja - Donacije gradu Zagrebu: Zbirka - stan arhitekta Viktora Kovačića, Memorijalni prostor Bele i Miroslava Krleže, Memorijalna zbirka dr. Ivana Ribara i Cate Dujšin-Ribar, Ambijentalna zbirka kipara Roberta Frangeša – Mihanovića, Zbirka Margite i Rudolfa Matza
- događanja: akcije, predavanja, predstavljanja knjiga i dr., promocije, prezentacije, konferencije i sastanci, proslave i obljetnice, dodjele priznanja i nagrada
- donacije i donatori

- adaptacija povijesnog kompleksa zgrada Opatička 20 - 22 za potrebe Muzeja grada Zagreba
- arheološka istraživanja u Muzeju
- arheološka istraživanja u organizaciji ili suorganizaciji Muzeja
- pedagoško-andragoški rad
- reklamni izlozi i ormarići
- konzervatorsko-restauratorski zahvati
- djelatnici
- izleti i stručna putovanja

Nadalje, dokumentarna građa iz Fototeke koristi se za muzejske projekte kao što su izložbe, monografije, katalozi i ostale publikacije, mrežna stranica, te također stoji na usluzi vanjskim korisnicima. Primarni zadatak rada u Fototeci je da se provodi digitalizacija stare fototečne građe u svrhu njene zaštite, kao i lakše dostupnosti za korisnike.

MGZ na simpoziju Fotografiska baština u muzejima

Na simpoziju Fotografiska baština u muzejima koji je održan u listopadu 2017. godine sudjelovao je i Muzej grada Zagreba. Zbirku fotografija MGZ-a predstavile su Iva Prosoli, viša kustostica, voditeljica Zbirke zagrebačkih fotoreportera i mr.sc. Dubravka Zaninović Stančec, viša kustosica, voditeljica Zbirke fotografija, fotografskog pribora i razglednica. Tema koju su predstavila je bila zbirka fotografija Muzej grada Zagreba – tranzicija s obzirom na suvremene potrebe.

U Muzeju grada Zagreba fotografije se prikupljaju od njegova osnutka, godine 1907. Tada pristižu prvi primjerci atelijerske, obrtničke, ali i amaterske fotografije. Zbirka fotografija je rasla i raste i dalje, a naglasak je uvijek bio na njenoj dokumentarnoj vrijednosti. Tako je to onda postalo i okosnicom tematske klasifikacije zbirke (ulice, trgovi, spomenici, arhitektura, spomenici, obrazovanje, sport, industrija, itd.). No, u novije vrijeme pribavljene su i ostavštine autora poput Vladimira Horvata, Šime Radovčića i Marije Braut, a to je nametnulo potrebu nove, proširene klasifikacije na autorskoj osnovi. Danas, Muzej grada Zagreba, je suočen s problemom kako pristupiti novim pristiglim radovima, ali i cijelom fotografskom fundusu u muzeju uz nove mogućnosti obrade i inventarizacije. Već tada najavili su kako će na to pitanje

pokušati dati odgovor izložbom posvećenoj Franji Pommeru, kojom će obuhvatiti njegov autorski opus¹³².

Dokumentacijska fotografija u Muzeju grada Zagreba

Muzeji trenutno igraju vodeću ulogu u oblikovanju i objašnjavanju prirode fotografskog ukusa kao da obilježavaju time novu stepenicu s koje se fotografija ne može vratiti nazad. Uz njeno tendenciozno poštivanje također ide i muzejsko širenje historicističkog gledišta i to onog koji naumoljivo promovira čitavu povijest fotografije. Cijene starih, a i novih fotografija vrtoglavo rastu, a trenutno možemo osjećati i najveću prihvaćenost fotografije – jer pravi razmjer fotografskog trijumfa kao umjetnosti, nad umjetnosti, zapravo nije shvaćen¹³³.

Muzej grada Zagreba u svom fundusu ima brojne fotografske zbirke, te ću neke od njih ukratko i prikazati pomoću kataloga iz Muzeja.

1. *Stereoskopska fotografija* – Otprilike u isto vrijeme kada se osniva u Muzeju grada Zagreba samostalna fotoslužba tada se otkupljuju i prve stereoskopske fotografije, dakle pedestih godina 20. stoljeća. Tada su se fotografije procjenjivale više sa dokumentarnog, a manje sa estetskog stajališta. Među prvim stereoskopskim dijapozitivima na staklu našli su se oni gospođe Hilde Zorović i to 1942. godine. Muzej je tada otkupio i evidentirao 87 fotografija. Nakon otkupa, predmeti su upisani u I. knjigu inventara fototeke od broja 1 do 87, no prilikom selidbe Muzeja u Opatičku 20 razbijeno je 36 komada dijapozitiva. Ipak, Muzej je imao sreće, jer godine 1951. otkupljuje od gospođe Đurđice Čanić 30 novih stereoskopskih i običnih koloriranih dijapozitiva sa istim motivima, ali i od istog autora – J. Kokalja, te je prvotna šteta time umanjena. U međuvremenu bilo je još otkupa dijapozitiva, a nakon tih prvih otkupa, Muzej je 2000. godine od gospođe Miroslave Martinović otkupio stereoskop, 165 stereoskopskih i 8 albuminskih fotografija, a inventirane su samo one zagrebačke provenijencije fotografa Beera i Kokalja. Fotografije su upisane u IV. knjigu inventara fototeke od 19, 147 do 19, 167, te od 19, 395 do 19, 397 a. Upravo ti i noviji otkupi stereoskopske fotografije znatno su obogatili fundus Muzeja grada Zagreba¹³⁴. Grad Zagreb bio je oduševljen novim fotografskim nalazom, a svaka imućnija obitelj

¹³² Prosoli, Iva; Zaninović Stančec, Dubravka. *Zbirke fotografija Muzeja grada Zagreba – tranzicija s obzirom na suvremene potrebe*, u: Fotografska baština u muzejima, Zbornik sažetaka, Muzejski dokumentacijski centar, Zagreb 2017., str. 64.

¹³³ Usp. Sontag, Susan. *O fotografiji*, Naklada EOS, Osijek 2007., str. 103-104.

¹³⁴ Usp. Šterk, Slavko. *Stereoskopska fotografija*, Muzej grada Zagreba, Zagreb 2002., str. 10.

posjedovala je tucete stereoskopskih snimaka, te je u društvu obitelji i sa prijateljima gledala te fotografije¹³⁵.

Fotografi koji su snimali stereoskopske fotografije bili su:

- Julius Hühn – autor je najstarijih veduta Zagreba koje su nastale početkom 1860-ih godina, te je to i najplodnije razdoblje u njegovom životu i radu, a u fototeci Muzeja grada Zagreba nalazi se i jedan izvorni stereoskopski snimak Strossmayerovog šetališta. Muzeju je većinu fotografija i staklenih ploča darovao Franjo Hühn, koji je nakon smrti oca preuzeo radnju i vodio je do 1914. godine¹³⁶.
- Eduard Kastian – fotograf koji je ostavio najveći broj stereoskopskih snimaka iz različitih dijelova Zagreba. Većina fotografija nastala je izvan ateliera u kasnim osamdesetim, ali i početka devedestih godina 19. stoljeća. Njegove četiri stereoskopske snimke čuvaju se danas u fototeci Muzeja, a ostale, njih 24, nalaze se u Muzej za umjetnost i obrt¹³⁷.

2. *Fotografski albumi XIX. stoljeća* – izložba „Uspomene na Zagreb“ predstavlja jedan od najvrednijih segmenata Zbirke fotografija, razglednica i fotografskog pribora u Muzeju grada Zagreba. Predstavljeni albumi i fotografije svjedoče o ranoj recepciji fotografskog medija, visokoj kvaliteti snimljenih fotografija, te su vrijedan dokument o povijesti grada. Na izložbi su predstavljene fotografije iz devet albuma, a pokrivaju razdoblje između 1864. do 1895. godine. Prikazana je i prva fotomonografija Hrvatske čiji je autor Ivan Standl, najaktivniji zagrebački fotograf, a u njoj su dvije fotografije posvećene upravo – Zagrebu¹³⁸.

- Uspomena na Zagreb – album je nastao 1864. godine, te je najstariji fotografski album u Muzeju grada Zagreba. Autorstvo potpisuje Ludwig Schwoiser, jedan od prvih profesionalnih zagrebačkih fotografa, a album sadrži dvadeset fotografija. Fotografije prikazuje Jelačićev i Kaptolski trg, ali i važne zagrebačke profane i sakralne arhitektonske građevine¹³⁹.
- Fotografične slike iz Hrvatske – autor snimaka je Ivan Standl, fotograf podrijetlom iz Praga, koji od 1864. u Zagrebu vodi fotografski atelier. Smatra

¹³⁵ Usp. isto, str. 66.

¹³⁶ Usp. isto, str. 28.

¹³⁷ Usp. isto, str. 28-30.

¹³⁸ Usp. *Uspomene na Zagreb (fotografije iz fotografskog albuma XIX. stoljeća iz fundusa Muzeja grada Zagreba)*, Muzej grada Zagreba, Zagreb 2011., str. 7.

¹³⁹ Usp. isto, str. 8.

ju se prvom fotomonografijom Hrvatske, te predstavlja izuzetno važan i vrijedan predmet u fundusu Muzeja grada Zagreba. Fotografije predstavljaju portrete, panorame, arhitekturu, zagrebačke spomenike i pejzaže¹⁴⁰.

- Jubilarna gospodarska šumarska izložba u Zagrebu – album sadrži 42 fotografije, a prikazuju paviljone na Gospodarskoj šumarskoj izložbi održanoj 1891. godine na tadašnjem Sajmišnom trgu. Autor fotografija je Hinko Krapek. Album je ukoričen u crvene korice sa zatotiskom¹⁴¹.
- Hrvatsko zemaljsko kazalište u Zagrebu – u ovaj album (mapu) smješteno je pedeset fotografija koje su nastale u razdoblju od svibnja 1894. do listopada 1895. godine prilikom izgradnje Hrvatskog narodnog kazališta. Pretpostavka je da je autor fotografija arhitekt Josip Dryák¹⁴².
- Zagrebački potres – kao uspomena na taj događaj nastala su tri fotografska albuma, a čuvaju se u Muzeju grada Zagreba. Potres se dogodio 9. studenog 1880. godine i time izmijenio lice grada. Naime, oštećeno je gotovo polovica građevina, a mnogi spomenici su nestali¹⁴³.
 - a) „Slike Zagrebačkog potresa“ album je čiji je autor Ivan Standl, a sadrži 21 fotografski list¹⁴⁴.
 - b) „Uspomene na zagrebački potres od 9. studenoga 1880“ album je autora fotografija Hermana Fickerta. Album sadrži 12 fotografija oštećenih zagrebačkih građevina¹⁴⁵.
 - c) „Slike zagrebačkog potresa od 9. studenog 1888.“ album je uvezen u tamnu kožu koji sadrži 76 fotografija, a autori su Herman Fickert i Ivan Standl.¹⁴⁶
- Zagreb – dva su fotografska albuma u fundusu Muzeja grada Zagreba, te su objavljeni 1895. godine. Oni bilježe novoizgrađene objekte kao i novonastale promjene u gradu. Autor fotografija je Ivan Standl¹⁴⁷.

¹⁴⁰ Usp. isto, str. 20.

¹⁴¹ Usp. isto, str. 28.

¹⁴² Usp. isto, str. 42.

¹⁴³ Usp. isto, str. 58.

¹⁴⁴ Usp. isto, str. 58.

¹⁴⁵ Usp. isto, str. 68.

¹⁴⁶ Usp. isto, str. 73.

¹⁴⁷ Usp. isto, str. 86.

Slučaj sekundarne dokumentacije koja ima ulogu primarne u Muzeju grada Zagreba?

S obzirom na veličinu muzejskog fundusa fotografija u Muzeju grada Zagreba, odlučila sam saznati postoji li slučaj da fotografija koja je izvorno sekundarna dokumentacija ima ulogu primarne dokumentacije, odnosno predmeta u Muzeju. No, voditeljice Odjela dokumentacije i Odjela Zbirke fotografija, fotografske opreme i razglednica odgovorile su da još nisu imali takav slučaj u muzeju.

Mogućnost postoji da se naiđe na takav slučaj, budući da je fotografija, pogotovo stara fotografija osjetljiva i može se lako uništiti. Time bi, u slučaju da postoje presnimke u sekundarnoj dokumentaciji bile iskorištene i za primarnu.

Ono što su naglasile jest da u početku sve fotografije bile su smatrane dokumentima, a ne predmetima. Do promjene dolazi stupanjem na snagu Pravilnika o sadržaju i načinu vođenja muzejske dokumentacije o muzejskog građi, kada su u muzejima obavezni odjeli dokumentacije i podjela dokumentacije na primarnu, sekundarnu i tercijarnu. Time više fotografija ni nije samo dokument, već dobiva status muzejskog predmeta, a kako danas često svjedočimo, fotografija postaje veoma popularan muzejski predmet sve više korišten na različitim izložbama.

FOTOGRAFI (MUZEJA) GRADA ZAGREBA

U ovom posljednjem poglavlju rada, prije zaključka, navest ću nekoliko fotografa značajnih za povijest Zagreba i Muzej grada Zagreba. Također, većina spomenutih fotografa imali su izložbe fotografija u Muzeju, te sam na temelju kataloga tih izložbi ukratko izvukla najvažnije podatke o njima.

Slika 11: Katalogi izložaba zagrebačkih fotografa¹⁴⁸

1. *Franjo Pommer* – Rođen je 3. lipnja 1818. godine u gradu Odense, u Danskoj, a umro je 19. veljače 1879. godine. Poznat je kao prvi zagrebački fotograf. Od Pommerovih snimaka koje su nastale 60-tih godina 19. stoljeća ističe se ona nazvana „Odkriće spomenika Jellačića bana u Zagrebu 16. prosinca 1866.“. Danas je ta fotografija pohranjena u Muzeju grada Zagreba, te je jedna od rijetkih sačuvanih Pommerovih

¹⁴⁸ Autor fotografija: Tea Matijević

fotografija snimljenih izvan atelijera. Nadalje, dugo vremena smatrana je prvom hrvatskom reportažnom snimkom¹⁴⁹.

U Muzeju grada Zagreba čuva se 200-tinjak njegovih fotografija, a pristizale su u Muzej najviše darovima, ostavštinama i kupnjom. Najzastupljeniji su studijski portreti. Najveći broj portreta čine uglednici iz druge polovice 19. stoljeća kao što su književnici, pjesnici, glumci, zagrebački gradonačelnici, zastupnici Hrvatskog sabor i plemićke obitelji¹⁵⁰.

2. *Josip Kokalj* - Rođen je 1873. godine, a stanovao je u Bogovićevoj na broju 5, te nakon toga u Gundulićevoj ulici na broju 20. Iz njegovih signiranih stereoskopskih fotografija moguće ga je pratiti na relacijama: Zagreb-Ogulin-Plitvice-Dubrovnik, te Zagreb-Zidani most-Vintgar. Tajnovita su i njegova putovanja u Maroko, Tunis i na otok Ceylon. Fototeka Muzeja grada Zagreba posjeduje jedan nepotpuni presnimak Kokaljeve albuminske stereoskopske fotografije nazvane „Pod zidom“ snimljene kod Dolca oko 1905. godine, a izvornik se čuva u Muzeju za umjetnost i obrt¹⁵¹.
3. *Vladimir Guteša* – Rođen je u Zagrebu 16. siječnja 1888., a umro je 27. prosinca 1960. godine. Poznat je kao fotoamater, a bio je član i Fotokluba Zagreb. Bio je prvi i službeni fotograf Muzeja grada Zagreba i to od 1953. godine, a predsjednikom Fotokluba Zagreb postao je 1936/37. godine. Važno je istaknuti da je svoja djela darovao Muzeju grada Zagreba¹⁵². „U potpunosti ga zaokupljaju zagrebački motivi, a za rada u Muzeju, osim snimaka eksponata, fotografijom prati urbanistički rast grada (pitoreskna dvorišta stare Vlačke, periferiju)“¹⁵³. „Gutešinim dolaskom u Muzej grada Zagreba, muzejske fotografije prerastaju sistem dobro “pospremljene” zbirke, i prestaju biti jednom od pratećih djelatnosti, koja samo ispunjava zahtjeve studijskog i znanstvenog rada, već poštujući sve te zahtjeve, a zahvaljujući fotografu s umjetničkim osjećajem, one često izrastaju u prave kreacije sa svim značajkama pravog umjetničkog dosega“¹⁵⁴.

¹⁴⁹ Usp. Gržina, Hrvoje. *Franjo Pommer – prvi zagrebački fotograf*; u: Pommer 1856/Gojević 2016 – Fotografične slike naših narodnih spisateljah, autori izložbe: dr.sc. Hrvoje Gržina i Iva Prosoli, Muzej grada Zagreba, Zagreb 2018., str. 13.

¹⁵⁰ Usp. Zaninović Stančec, Dubravka. *Fotografije Franje Pommera u Muzeju grada Zagreba*; u: Pommer 1856/Gojević 2016 – Fotografične slike naših narodnih spisateljah, autori izložbe: dr.sc. Hrvoje Gržina i Iva Prosoli, Muzej grada Zagreba, Zagreb 2018., str. 39.

¹⁵¹ Usp. Šterk, Slavko. *Stereoskopska fotografija*, Muzej grada Zagreba, Zagreb 2002., str. 38-43.

¹⁵² Usp. Kuzmić, Zdenko. *Vladimir Guteša – Prvi fotograf Muzeja grada Zagreba*, Muzej grada Zagreba, Zagreb 2000., str. 2.

¹⁵³ Šterk, Slavko. *Stereoskopska fotografija*, Muzej grada Zagreba, Zagreb 2002., str. 54.

¹⁵⁴ Muzej grada Zagreba, preuzeto sa <http://www.mgz.hr/hr/izlozbe/vladimir-gutesa---prvi-fotograf-muzeja-grada-zagreba,49.html> (18. srpanj 2018.)

4. *Vladimir Horvat* – Rođen je 22. kolovoza 1891. godine u Krašiću, a umro je 26. rujna 1962. godine u Zagrebu. Radio je kao administrativni tajnik u upravi Novosti, a od 1929. godine posvetio se radu u uredništvu Novosti kao novinar, fotoreporter i redakcijski tajnik. Fotografijom se počeo aktivno baviti od 1927. godine. Ima titulu zagrebačkog kroničara vremena¹⁵⁵ - „jednako su lijepa njegova svjedočanstva Zagreba, u kojima poput pravog kroničara prati i opisuje svoj grad, mjesto i prostor u kojem se događa istinski život“¹⁵⁶.
5. *Šime Radovčić* – Rođen je 1924. godine na otoku Kapriju, u Šibensko-kninskoj županiji, a školovao se u Zagrebu gdje i obitava od 1945. godine. Kao fotoreporter počeo se baviti u zagrebačkoj „Borbi“, nakon toga radi u Zagrebačkoj panorami, a od tamo prelazi u Reviju Zagreb, gdje je također radio kao fotoreporter i urednik. Nakon utrnuća tih glasila, vratio se u Vjesnik kao fotoreporter, a postaje i urednikom fotografije. Tim poslom bavio se sve do umirovljenja 1987. godine. Sudjelovao je na brojnim fotografskim izložbama, te su njegova djela izlagana u domovini i u inozemstvu¹⁵⁷.

Među brojim darovateljima koji su odabrali Muzej grada Zagreba kao mjesto gdje će trajno pohraniti svoje predmete i uspomene, našao se i Šime Radovčić kao istaknuti hrvatski i zagrebački fotoreporter. Skrb Muzeja grada Zagreba za visokovrijedne kulturno-povijesne i umjetničke predmete jamstvo je mnogim potencijalnim darovateljima. Šime Radovčić bio je svjestan vrijednosti dokumenata koje je zabilježio njegov fotoaparati, te je svoju visokovrijednu zbirku fotografija, negativa i klišeja poklonio 1994. godine Muzeju¹⁵⁸. U katalogu „Šime Radovčić – zagrebački novinar i fotoreporter“, gospodin Zdenko Kuzmić napisao je: „Veliko fotoreportersko i novinarsko bogatstvo ušlo je u ovu kuću na njegov način – skromno, nenametljivo i tiho. Obveza Muzeja je utoliko veća. Glasno progovoriti o veličini njegova djela, o njegovoj donaciji i plemenitoj gesti prema ovoj ustanovi i gradu koji voli i s kojima, zajedno sa svojom obitelji, živi s fotoaparatom i nezaobilaznom cigaretom u ruci“¹⁵⁹.

¹⁵⁵ Usp. Kuzmić, Zdenko. *Vladimir Horvat – zagrebački kroničar vremena*, Muzej grada Zagreba, Zagreb 1992., str. 27.

¹⁵⁶ Isto, str. 2.

¹⁵⁷ Usp. Muzej grada Zagreba, preuzeto sa <http://www.mgz.hr/hr/izlozbe/sime-radovcic-%E2%80%93-fotoreporter-%E2%80%93-donator,23.html> (18. srpanj 2018.)

¹⁵⁸ Usp. isto

¹⁵⁹ Kuzmić, Zdenko. *Šime Radovčić – zagrebački novinar i fotoreporter*, Muzej grada Zagreba, Zagreb 1999., str. 12.

6. *Tošo Dabac* – Rođen je 1907. godine u Novoj Rači, Bjelovar. Jedan je od najvećih hrvatskih fotografa. Od 1928. do 1932. godine šef je propagande u predstavništvu u Zagrebu poznate svjetske tvrtke Metro Godwyn Mayer, te se tako našao na izvoru najnovijih dostignuća fotografije i filma. U Fotoklub Zagreb učlanio se 1933. godine, a ubrzo preuzima i vodeću umjetničku ulogu. Jedan je od obnovitelja Fotokluba Zagreb u tim godinama. U drugoj polovici 30-tih godina postaje i jedan od osnivača zagrebačke škole fotografije. Održao je 7 samostalnih izložbi fotografija, godinama je izlagao svoje radove, kao član Fotokluba Zagreb, na domaćih i međunarodnim izložbama, a time je osvojio mnoge nagrade i vrijedna priznanja. Poslije Drugog svjetskog rata, pa do smrti 1970. godine opće je priznati najveći hrvatski fotograf. Bio je prvi doživotni počasni predsjednik Fotokluba Zagreb¹⁶⁰. „Pojavom Toše Dabca započinje posve novo razdoblje u našoj fotografiji. Određeno njegovom umjetničkom i stvaralačkom osobnošću, oslobodit će se i utkati u sve pore suvremenoga života. Njegovi portreti, pejzaži i life-fotografije postaju prava duhovna svjedočanstva života, prekoračujući vrijeme, pretvarajući ga u nebitno. Njegovo gledanje pokrenuto je aktivnošću njegova duha, njegovo viđenje nikada nije golo primanje. Ono je ujedno i izbor i sklad“¹⁶¹.
7. *Marija Braut* – Hrvatska fotografkinja rođena je u Celju 1929. godine, a od godine 1941. živjela je u Zagrebu. Fotografijom se profesionalno počela baviti 1967. godine u ateljeru Toše Dabca, a prvu izložbu imala je zajedno sa Petrom Dabcem 1969. godine. Radila je u Galerijama grada Zagreba (današnji Muzej suvremene umjetnosti), a od 1972. godine djeluje kao samostalni umjetnik, te je surađivala sa Hrvatskim narodnom kazalištem, Dramskim kazalištem Gavella, Zagrebačkim kazalištem mladih, Satiričkim kazalištem Kerempuh i Dubrovačkim ljetnim igrama. Redovito je objavljivala fotografije u novinama i specijaliziranim časopisima, a izlagala je na preko stotinu izložaba. Umrla je 1. srpnja 2015. godine, a njene fotografije čuvaju se u Muzeju grada Zagreba, Muzeju za umjetnost i obrt, Muzeju suvremene umjetnosti, Hrvatskom državnom arhivu, Ministarstvu obrane Republike Hrvatske, HAZU teatrologija itd¹⁶². Godine 2009. o njenom životu i radu snimljen je dokumentarni film „Marija hoda sama“.

¹⁶⁰ Usp. Muzej grada Zagreba <http://www.mgz.hr/hr/izlozbe/poetika-siromastva-%E2%80%93-toso-dabac,59.html> (19. srpanj 2018.)

¹⁶¹ Isto, <http://www.mgz.hr/hr/izlozbe/poetika-siromastva-%E2%80%93-toso-dabac,59.html> (19. srpanj 2018.)

¹⁶² Usp. Prosoli, Iva. *Marija Braut – Moj Zagreb u koloru*, Muzej grada Zagreb, Zagreb 2009., str. 38.

U intervjuu sa fotografkinjom na pitanje: Što joj znači snimati Zagreb? odgovorila je – „Zagreb je moj grad. Snimanjem sam ga upoznala. Imam neke ustaljene rute, ali i istraživala sam, snimala sam po narudžbi i nove dijelove grada, jednom prilikom sam fotografirala i sve zagrebačke parkove. Tako sam upoznavala mjesta na koja inače nikad ne bih stigla. Ne mogu ne snimati Zagreb kad sam svaki dan u njemu. Svaki dan nešto vidim“¹⁶³.

8. *Slavka Pavić* – Rođena je 1927. godine u Jajcu, Bosna i Hercegovina. Još kao dijete doselila se u Daruvar, gdje je provela mladost. Na studij ekonomije u Zagrebu upisala se 1946. godine, a kako se po dolasku u Zagreb posvetila fotografiji napustila je studij. Članicom Fotokluba Zagreb postala je 1951. godine, te je započela sa izlaganjem. Suradivala je sa istaknutim fotografom i svojim suprugom Milanom Pavićem. Održala je 18 samostalnih i sudjelovala na više od 300 skupnih izložbi što u Hrvatskoj, što u inozemstvu, a pri tom je osvojila i više od 90 različitih nagrada i priznanja. Jedna je od osnivačica Ženske sekcije Fotokluba Zagreb 1973. godine, a suorganizatorica je izložbi Sekcije „Žene snimaju“, te je kasnije postala i glavna organizatorica. Njeni radovi čuvaju se u Muzeju grada Zagreba, Zbirci hrvatske fotografije Fotokluba Zagreb, Muzeju za umjetnost i obrt, Muzeju suvremene umjetnosti, Etnografskom muzeju u Zagrebu i različitim privatnim zbirkama¹⁶⁴.

Kako sam već navela, fotografijom se počinje baviti krajem 40-tih i početkom 50-tih godina 20. stoljeća „paralelno s rastom interesa za fotografiju i njezinim potvrđivanjem kao autonomne umjetnosti u Hrvatskoj“¹⁶⁵.

Budući da je u razdoblju od lipnja do rujna 2014. godine u Muzeju grada Zagreba održana izložba fotografija Slavke Pavić predstavljena je, u digitalnom obliku, bogata dokumentacija poput kataloga, deplijana, novinskih članaka, fotografija s otvorenja i slično, a koja su pratila rad gospođe Pavić. Za potrebe izložbe snimljen je i polusatni video razgovora sa Slavkom Pavić, a prikazan je i dokumentarni film o fotografkinji iz serijala „Fotografija u Hrvatskoj“¹⁶⁶.

¹⁶³ Usp. isto, str. 7.

¹⁶⁴ Usp. Prosoli, Iva. *Slavka Pavić – Fotografije*, Muzej grada Zagreba, Zagreb 2014., str. 83.

¹⁶⁵ Isto, str. 7.

¹⁶⁶ Usp. isto, str. 15.

ZAKLJUČAK

Fotografija ne umire. Svepristuna je. Svakim danom sve je više fotografa (profesionalnih i amatera) na zemlji koji pokušavaju naći svoje mjesto. Fotografija je svoje mjesto našla. U medijima, na izložbama u galerijama i muzejima. Hrvatska fotografija se započela razvijati u korak sa svjetskom fotografijom, te je kroz taj dugi vremenski period proizašlo jako puno poznatih fotografa koji mogu stajati uz bok najvećim svjetskim imenima. Među tim imenima su imena naših istaknutih zagrebačkih fotografa (Franjo Pommer, Vladimir Guteša, Vladimir Horvat, Slavka Pavić, Tošo Dabac) čije fotografije se čuvaju u muzejima, a važan je Muzej grada Zagreba koji je kroz svoje postojanje zauzeo važno mjesto kod fotografa budući da su mnogi darovali svoje fotografije upravo ovom Muzeju. Da sustav dokumentiranja u Muzeju grada Zagreba funkcionira dokazuje i sam Muzej „sustavno vođenje svih fondova sekundarne dokumentacije i njihova međusobna povezanost omogućava jednostavan i sveobuhvatan uvid u izložbe. U zapisu izložbe mogu se pregledati fotografije izložbe, poslušati prilozi objavljeni u radijskim emisijama, pregledati TV-prilozi, pročitati što je o izložbi objavljeno u tisku i steći uvid u sva događanja vezana uz pojedinu izložbu. Metapodatke kao i fizički pohranjene materijale o izložbama koriste najviše stručnjaci u ustanovi, u stručnom radu, pripremi izložbi i događanja, a najviše za prezentacije. Fond je u potpunosti dostupan vanjskim korisnicima“¹⁶⁷.

„Fotografiranje je način potvrđivanja doživljenog, ali ujedno i način za njegovo odbijanje – ograničavanjem doživljaja na potragu za fotogeničnim, pretvaranjem doživljenoga u prizor, suvenir“¹⁶⁸. Priznavanjem fotografiji statusa muzejskog predmeta ovaj prethodni citat gospođe Sontag odlično odgovara. Fotografija, osim statusa dokumenta pomoću kojeg smo mogli više saznati o određenim zbivanjima u prošlosti, sada ima i status predmeta, uprizoruje neko zbivanje, trenutak, te joj se možemo diviti na dokumentarnoj, umjetničkoj i kulturnoj razini. Kako se tehnologija razvija, svjedoci smo kako mnoge stare fotografije možemo naći uprizorene i na razglednicama koje možemo kupiti, čime povijesni dokument postaje suvenir kojeg nosimo kući.

¹⁶⁷ Muzej grada Zagreba <http://www.mgz.hr/hr/odjeli/dokumentacija/> (19. srpanj 2018.)

¹⁶⁸ Susan Sontag, O fotografiji, Naklada EOS, Osijek 2007., str. 17.

LITERATURA

1. BATINIĆ, Dajana. *Dokumentacijska fotografija Muzeja grada Zagreba u utemeljiteljskoj fazi od 1907. do 1926. godine*, Informatica Museologica 41 (1-4) 2010.
2. DABAC, Petar. *Osnivanje nacionalnog muzeja za fotografiju : prijedlog za srednjoročni plan rada fotografske sekcije ULUPUH-a*, Informatica Museologica, Vol. 17 (1-4) 1987.
3. DELIĆ-GOZZE, Vesna. *Fotografija kao muzejski predmet ili kao muzejska dokumentacija*, Informatica Museologica 31 (3-4) 2001.
4. DRAŽIN-TRBULJAK, Lada. u: *Fotografska baština u muzejima – zbornik sažetaka*, MUZEJSKI DOKUMENTACIJSKI CENTAR, Zagreb 2017.
5. FREUND, Giselè. *Fotografija i društvo*, Grafički zavod Hrvatske, Zagreb 1981.
6. GRKOVIĆ, Sanja. *Fotografija u službi zaštite kulturne baštine*, Ministarstvo kulture Republike Hrvatske, Zagreb 2007.
7. GRŽINA, Hrvoje. *Franjo Pommer – prvi zagrebački fotograf*; u: *Pommer 1856/Gojević 2016 – Fotografične slike naših narodnih spisateljah*, autori izložbe: dr.sc. Hrvoje Gržina i Iva Prosoli, Muzej grada Zagreba, Zagreb 2018.
8. GRŽINA, Hrvoje. *Identifikacija, zaštita i čuvanje fotografija*, Crescat, Zagreb 2016.
9. GUTEŠA, Vladimir. *Fotografija u službi Muzeja grada Zagreba*, Iz starog i novog Zagreba, ur.: Franjo Buntak, Muzej grada Zagreba 1957.
10. JUKIĆ PRANJIĆ, Irena; BRAČUN FILIPOVIĆ, Jelena. *Avanutra u muzejima – vodič kroz najzanimljivije hrvatske muzeje*, ŠKOLSKA KNJIGA, Zagreb 2014.
11. KOLVESHI, Željka. *Stota obljetnica Muzej grada Zagreba, 1907-2007.*, Muzej grada Zagreba, Zagreb 2007.
12. KOŠČEVIĆ, Željko. *Fotografija u Hrvatskoj 1848. - 1950. : Muzej za umjetnost i obrt Zagreb, listopad - prosinac 1994.*, Informatica Museologica, Vol. 25 (1-4) 1996.
13. KOŠČEVIĆ, Željko. *Fotografska slika - 160 godina fotografske umjetnosti*, ŠKOLSKA KNJIGA, Zagreb 2000.
14. KUZMIĆ, Zdenko. *Vladimir Guteša – Prvi fotograf Muzeja grada Zagreba*, Muzej grada Zagreba, Zagreb 2000.
15. KUZMIĆ, Zdenko. *Vladimir Horvat – Zagrebački kroničar vremena*, Muzej grada Zagreba, Zagreb 1992.

16. KUZMIĆ, Zdenko. *Šime Radovčić – zagrebački novinar i fotoreporter*, Muzej grada Zagreba, Zagreb 1999.
17. MAROEVIĆ, Ivo. *Informacije i dokumentacija u muzejima*, Informatica Museologica (1-2) 2000.
18. MAROEVIĆ, Ivo. *Uvod u muzeologiju*, Zavod za informacijske studije, Zagreb 1993.
19. OSREČKI, Dubravka. *Dokumentacija kao oblik zaštite muzejskog fundusa*, Informatica Museologica (3-4) 1990.
20. PROSOLI, Iva. *Marija Braut – Moj Zagreb u koloru*, Muzej grada Zagreba, Zagreb 2009.
21. PROSOLI, Iva. *Slavka Pavić – Fotografije*, Muzej grada Zagreba, Zagreb 2014.
22. PROSOLI, Iva. *Širenje granica fotografije prve polovice 1970-ih godina u Hrvatskoj, Život umjetnosti: časopis o modernoj i suvremenoj umjetnosti i arhitekturi*, 89 (2) 2011.
23. PROSOLI, Iva; ZANINOVIĆ STANČEC, Dubravka. *Zbirke fotografija Muzeja grada Zagreba – tranzicija s obzirom na suvremene potrebe*, u: *Fotografska baština u muzejima*, Zbornik sažetaka, Muzejski dokumentacijski centar, Zagreb 2017.
24. RITZENTHALER, Mary Lynn; MUNOFF, Gerald J.; LONG, Margery S. *Upravljanje zbirkama fotografija*, Hrvatski državni arhiv, Zagreb 2004.
25. SMOKVINA, Miljenko. *Od dagerotipije do digitalne fotografije*, Informatica Museologica (3-4) 2000.
26. SONTAG, Susan. *O fotografiji*, Naklada EOS, Osijek 2007.
27. ŠIFTAR, Davor. *Fotografija u muzeju – vrste, informacijska i komunikacijska uloga*, Informatica Museologica 33 (1-2) 2002.
28. ŠTERK, Slavko. *Stereoskopska fotografija*, Muzej grada Zagreba, Zagreb 2002.
29. ŠTERK, Slavko. *Zagrebačka fotografija u doba Habsburgovaca*, Muzej grada Zagreba, Zagreb 2001.
30. ŠTERK, Slavko. *Zbirka fotografija u Muzeju grada Zagreba*, u: Lulić, Josipa; Mrduljaš, Maroje; Vidmar, Leo; *Zbirke fotografija u Zagrebu, Život umjetnosti*, 39, 74-75 (2005.)
31. *Uspomene na Zagreb (fotografije iz fotografskog albuma XIX. stoljeća iz fundusa Muzeja grada Zagreba)*, Muzej grada Zagreba, Zagreb 2011.
32. ZANINOVIĆ STANČEC, Dubravka. *Fotografije Franje Pommera u Muzeju grada Zagreba*; u: *Pommer 1856/Gojević 2016 – Fotografične slike naših narodnih spisateljah*, autori izložbe: dr.sc. Hrvoje Gržina i Iva Prosoli, Muzej grada Zagreba, Zagreb 2018.
33. ZLODI, Goran. *Muzejska vizualna dokumentacija u digitalnom obliku*, Muzeologija 40, 2003., Muzejski dokumentacijski centar

Internetski izvori:

1. Documentation of museum collections; preuzeto sa http://epa-prema.net/documents/ressources/Practical-Guide-Documentation_eng.pdf (1. srpnja 2018.)
2. Hrvatska enciklopedija, Leksikografski zavod Miroslav Krleža - <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=20254> (10. srpanj 2018.)
3. K++; preuzeto sa <http://www.link2.hr/> (17. rujan 2018.)
4. Muzejski dokumentacijski centar <http://www.mdc.hr/hr/kalendar/pregled-mjeseca/simpozij-fotografska-bastina-u-muzejima-%5Bfbum%5D-poziv-na-sudjelovanje,98737.html?date=25-10-2017#.W1CWqcJ9isw> (28. prosinca 2017.)
5. M++ Priručnik za rad; preuzeto sa <http://mdc.hr/files/pdf/koordinacija-mreze-muzeja/prirucnik5.pdf> (10. srpanj 2018.)
6. Modulor++; preuzeto sa <http://www.link2.hr/> (17. rujan 2018.)
7. Muzej grada Zagreba; preuzeto sa
<http://www.mgz.hr/hr/zbirke/zbirka-zagreba%c4%8dkih-fotoreportera,14.html> (27. lipanj 2018.)
<http://www.mgz.hr/hr/zbirke/zbirka-fotografija-fotografskog-pribora-i-razglednica,6.html> (27. lipanj 2018.)
<http://www.mgz.hr/hr/odjeli/knjiznica/> (28. lipanj 2018.)
<http://www.mgz.hr/hr/odjeli/dokumentacija/> (28. lipanj 2018.)
<http://www.mgz.hr/hr/izlozbe/vladimir-gutesa---prvi-fotograf-muzeja-grada-zagreba,49.html> (18. srpanj 2018.)
<http://www.mgz.hr/hr/izlozbe/sime-radovic-%E2%80%93-fotoreporter-%E2%80%93-donator,23.html> (18. srpanj 2018.)
<http://www.mgz.hr/hr/izlozbe/poetika-siromastva-%E2%80%93-toso-dabac,59.html> (19. srpanj 2018.)
8. Muzej za umjetnost i obrt; preuzeto sa <https://www.muio.hr/athenaplus/> (8. siječnja 2018.)
9. Pravilnik o sadržaju i načinu vođenja muzejske dokumentacije o muzejskoj građi, NN 108/2002 https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2002_09_108_1751.html (29. lipnja 2018.)

10. Priručnik za rad u modulu za vođenje sekundarne dokumentacije S++; preuzeto sa http://mdc.hr/files/pdf/koordinacija-mreze-muzeja/prirucnik_S.pdf (10. srpnja 2018.)
11. Upute za pretraživanje podataka u bazama M++ i S++; preuzeto sa http://mdc.hr/files/pdf/koordinacija-mreze-muzeja/Upute_Pretazivanje.pdf (10. srpnja 2018.)
12. Zakon o muzejima NN61/18 <https://www.zakon.hr/z/302/Zakon-o-muzejima> (20. srpanj 2018.)
13. *Zbirka fotografske dokumentacije Uprave za zaštitu kulturne baštine Ministarstva kulture* <http://fototeka.min-kulture.hr/hr/> (12. siječnja 2018.)

POPIS SLIKA I TABLICA

Popis slika

Slika 1: Sustav dokumentacije sastavljen od 6 elemenata.....	22
Slika 2: Sustav dokumentiranja.....	24
Slika 3:PrintScreen Horvat, Vladimir. Prilipje - Gjuro Szabo na terenu.....	29
Slika 4:PrintScreen Horvat, Vladimir. Prilipje - Gjuro Szabo na terenu.....	29
Slika 5: PrintScreen baze podataka M++ na primjeru Vladimira Guteše.....	32
Slika 6: PrintScreen platforme Modulor++ na primjeru Vladimira Guteše	33
Slika 7: PrintScreen baze podataka S++ na primjeru Vladimira Guteše	34
Slika 8: PrintScreen platoforme Modulor++ na primjeru Vladimira Guteše	35
Slika 9: Muzej grada Zagreba_Ulaz	36
Slika 10: Muzej grada Zagreba.....	37
Slika 11: Katalozi izložaba zagrebačkih fotografa.....	55

Popis tablica

Tablica 1: Fotografski procesi	7
Tablica 2: Vizualna identifikacija fotografskih procesa.....	8
Tablica 3: Uvjeti čuvanja povijesnih fotografija	18

Sažetak

Fotografija je od svoje pojave pokazala nove vizualne mogućnosti predstavljanja umjetnosti, a u kulturi ima veliki utjecaj i danas. Da se radi o iznimno važnom mediju pokazuje i povijesni razvoj fotografije od 1839. godine kada je sam naziv prvi puta i upotrebljen. U Hrvatskoj je registrirano preko 200 muzeja, a oko 60 njih čuva fotografsku baštinu u svojim fundusima, te se smatra kako ta baština broji oko milijun fotografija. Među tim muzejima je i Muzej grada Zagreba, osnovan 1907. godine, koji u svom fundusu među inventiranom građom fotografija broji oko 20 000 komada, a predstavlja fotografiju od doba Habsburgovaca, pa sve do danas. Muzej sadrži dvije značajne fotografske zbirke: Zbirku fotografija, fotografskog pribora i razglednica, te Zbirku zagrebačkih fotoreportera, a neki od istaknutih zagrebačkih fotografa su Vladimir Guteša, Tošo Dabac i Marija Braut. Kako se fotografija razvijala, tako je bila prepoznata njena potreba u muzejima. U muzejskoj praksi fotografija ima važnu ulogu u stvaranju dokumentacije i prenošenju informacija o muzejskim predmetima.

Ključne riječi: fotografija, muzej, dokumentacija, Muzej grada Zagreba, zagrebački fotografi

Summary

Since its appearance, photography has shown new visual possibilities for presenting art, and in culture photography has a great influence today. That it is an extremely important media which is represented by the historical development of photography since 1839, when the name was for the first time used. More than 200 museums are registered in Croatia, and about 60 of them hold photographic heritage in their holdings, and it is considered that this heritage has about one million photos. Among these museums is The Zagreb City Museum, founded in 1907, which contains about 20 000 pieces of photography in its inventory, and represents a photograph from the Habsburg era to today. The museum contains two important collections: The collection of photographs, photographic equipment and postcards and The collection of Zagreb photojournalists, and some of the prominent Zagreb photographers are Vladimir Guteša, Tošo Dabac and Marija Braut. As the photography evolve, its role in museums was well recognize. In museum practice, photography plays an important role in creating documentation and transferring information about museum objects.

Key words: photography, museum, documentation, The Zagreb City Museum, Zagreb Photographers